2012

Komparativní analýza vzdělávacích systémů ve vybraných zemích EU – ISCED 1, 2

Analýza byla vypracována pro potřeby společnosti Člověk v tísni, o.p.s.

SocioFactor s.r.o.
Chopinova 523/10
702 00 Ostrava - Přívoz

OBSAH

I. O ANALÝZE 3

II. KONTEXT A METODOLOGIE 4

III. RAKOUSKO 9

IV. DÁNSKO 20

V. NĚMECKO 31

VI. FRANCIE 46

VII. ZÁVĚR: KOMPARACE VZDĚLÁVACÍCH SYSTÉMŮ 58

I. O ANALÝZE

Cílem této analýzy je zmapovat systém vzdělávání ve vybraných zemích EU. Těmito zeměmi jsou:

- Rakousko
- Dánsko
- Německo
- Francie

Analýza klade důraz na deskripci vzdělávacích systémů a jejich následnou komparaci. Jedná se o jednu z dílčích částí zakázky nazvané *„Komplexní analýza problematiky vzdělávání sociálně znevýhodněných, role speciálního školství a efektivita programu Podpora vzdělávání“*.

Analýza se zaměřuje na primární a sekundární systémy vzdělávání. Důraz při popisu vzdělávacích systémů je kladen na jejich historický vývoj, délku povinné školní docházky, systém financování a řízení (zřizovatelé) a na koncept společenské odpovědnosti (CSR) v procesu financování vzdělávání.

II. KONTEXT A METODOLOGIE

Kontext analýzy

Školské systémy v zemích Evropské unie jsou velmi různorodé a v mnohých aspektech odlišné. Ale i přes tyto rozdíly v nich lze nalézt shodné prvky a principy, jsou ovlivňovány podobnými trendy a voláním po harmonizaci, jejich výsledky jsou ale v různých národních státech odlišné. Můžeme tvrdit, že i přes snahu vzdělávací systémy vystavit stejným podmínkám a požadavkům, na úrovni jednotlivých států jsou formovány zaběhnutou tradicí a místními podmínkami a kontexty. Tato skutečnost je současně i limitem pro naši komparativní analýzu. Srovnání, které provádíme, vychází z dostupných statistických dat a popisů shromážděných o jednotlivých vzdělávacích systémech na úrovni Organizace pro ekonomický rozvoj a spolupráci (OECD) a EU. V některých momentech komparace pokulhává a nelze ji provést, protože jsou vzdělávací systémy nekompatibilní.

Při srovnávání jsme se drželi standardní mezinárodní klasifikace stupňů vzdělávání *International Standard Classification of Education* (ISCED - Mezinárodní norma pro klasifikaci vzdělávání), která se používá při popisu a srovnávání vzdělávacích systémů ve světě.

Mezinárodní norma umožnuje porozumět tomu, zda je určitý typ školy ekvivalentní jinému podobnému typu školy v jiném státě. ISCED rozlišuje 7 úrovní podle stupně vzdělávání. Zaměříme se na ISCED 1 - primární vzdělávání (první stupeň základního, povinného vzdělávání), ISCED 2 - nižší sekundární vzdělávání (druhý stupeň základního, povinného vzdělávání) a ISCED 3 - vyšší sekundární vzdělávání (v ČR střední školství). Komparace bude prováděna podle této mezinárodně platné klasifikace.

Primární vzdělávání (ISCED 1) v zemích EU

Primární vzdělávání neboli první stupeň základního vzdělávání označuje úroveň ISCED 1. Představuje stupeň, na kterém je základní vzdělávání zahájeno a začíná systematické vzdělávání, které je současně zahájením povinné školní docházky. Tolik k formě. Co se týká obsahu primárního vzdělávání, tak ten je zaměřen zejména na vytváření základní gramotnosti, na rozvoj základních dovedností jako je čtení, psaní, počítání, dále na rozvoj základních postojů a vědomostí o světě. Obvyklý věk dětí při zahájení primárního vzdělávání se pohybuje v rozmezí pěti až sedmi let. Poměrně záhy je primární vzdělávání zahájeno v Nizozemsku. Také v anglosaských zemích (Anglie, Skotsko a Wales) se začíná již od pěti let. Oproti těmto raným nástupům do školy jsou země, kde je počátek vzdělávání posunut až do věku sedmi let dítěte. Sem se řadí skandinávské země: Dánsko, Finsko a Švédsko.

Věk je dominantním kritériem pro zahájení povinné školní docházky, bývá však někdy podmíněn dosažením školní zralosti a rozhodnutím rodičů, kteří mohou dítě zapsat do školy později (žádost o odklad), ale i dříve. Záleží také na provázanosti předškolního a školního vzdělávání. V některých zemích je předškolní výchova koncipována jako rozšíření školní přípravy, je tomu tak například ve Francii. Předškolní vzdělávání je ale většinou od prvního stupně vzdělávání odděleno, jen výjimečně tvoří integrovanou součást základních škol - tak je tomu například v Dánsku (připojení ke školám) nebo v Nizozemí a Irsku (zahrnuje i obsahovou integraci do primárního vzdělávání). Jinde je primární vzdělávání zcela oddělené (Německo). Kompozice základní školy, jak ji známe z ČR, není ve světě obvyklá. Podobu „základní školy" nalezneme nejčastěji ve skandinávských a postkomunistických zemích. Někdy bývá ukončení primární školy certifikováno.

Odlišnosti nalézáme nejen v délce a struktuře primárního vzdělávání, ale i v oblasti obsahu vzdělávání, hodinových dotacích, počtu učitelů na žáka, velikosti škol a tříd, míře diferenciace ve výuce a v dalších klíčových prvcích vzdělávání. Co se týká pestrosti vyučovacích předmětů, tak v tomto momentu se primární školství až tolik neliší. Ale významné rozdíly spočívají v časových dotacích, které jsou určeny jednotlivým vzdělávacím oblastem a také v celkovém časovém rozmezí vzdělávání. V některých státech je doba vyučování proměnlivá mezi jednotlivými administrativními jednotkami, což se týká například i námi sledovaného Německa a jeho spolkových zemí.

Nižší sekundární vzdělávání (ISCED 2) v zemích EU

Nižší sekundární vzdělávání neboli druhý stupeň základního vzdělávání je označován jako úroveň ISCED 2 a jejím smyslem je dokončení základního vzdělávání ve smyslu nabytí základních dovedností a vědomostí jako předstupeň k dalšímu vzdělávání. Obvykle do ISCED 2 vstupují děti ve věkovém rozmezí deset až dvanáct let. Délka druhého stupně se pohybuje mezi dvěma až šesti roky. Nižší sekundární stupeň vzdělávání je v zemích EU oproti primárnímu vzdělávání poměrně pestrý a jeho proměnlivost je značná. Zatímco v Belgii trvá druhý stupeň pouhé dva roky, tak v Německu je mu vyčleněno celých šest let. Ukončení ISCED 2 ovšem nemusí být zároveň ukončením povinného vzdělávání.

Co se týká celkového zaměření ISCED 2, tak na něm převažuje všeobecné vzdělávání. Rozvíjí a rozšiřuje vědění z prvního stupně. Objevují se v něm výuka ICT, jazyků nebo výchova k občanství. Počet hodin určených jednotlivým předmětům se různí. Výjimečně se setkáme s pevně vymezeným učebním plánem.

Ukončení ISCED 2 je formalizováno a i zde jsou odlišnosti. Lze ho ukončit závěrečnou zkouškou, obdržením známek a celoroční prací nebo závěrečnou zkouškou s přihlédnutím k celoroční práci.

Vyšší sekundární vzdělávání (ISCED 3) v zemích EU

Vyšší sekundární vzdělávání obvykle navazuje na ukončení povinné školní docházky. Ale v některých zemích je i vyšší sekundární vzdělání součástí povinné docházky (Belgie, Maďarsko). Obvykle do vyššího sekundárního vzdělávání nastupují děti ve věku čtrnáct až šestnáct let. V délce vzdělávání nalézáme velké rozdíly. Obvyklé rozpětí je mezi dvěma a pěti lety. Obvykle je pro nástup do ISCED 3 vyžadováno dokončení ISCED 2.

Přestože se jednotlivé systémy vzájemně liší, v určitých momentech lze podobnosti nalézt. Ty se týkají především důrazu na demokratizaci vzdělávání. Z tohoto pohledu je problematizováno selektování a přerušování vzdělávacích drah, za což je ČR kritizována. Platí zde, že čím větší je výběrovost podle typu a zaměření školy, tím větší jsou i nerovnosti ve vzdělávání, které se tímto snadno reprodukují.

Porovnání trendů

Při komparacích musíme být obezřetní a srovnávat nejen systémy, ale i jejich evoluci a vývojové tendence. Každý vzdělávací systém se vyvíjel v historických kontextech jednotlivých národních států. Situaci v oblasti školství v EU musíme porovnávat s vědomím této historické podmíněnosti. Zvláštnosti vzdělávacích systémů jsou značné, a proto je třeba srovnávací analýzy provádět, ale i interpretovat velmi obezřetně. Současným trendem je snaha o zajištění prostupnosti vzdělávacího systému, rovnosti přístupu ke vzdělávání, začlenění evropské dimenze ve vzdělávání a multikulturní výchovy, důraz na rozvoj klíčových kompetencí, posilování všeobecného vzdělávání, prostor pro komunikaci a schopnost participace, ICT, jazyky, inkluzi, respektování specifických potřeb, diverzifikaci vzdělávací nabídky, začlenění environmentálních témat, občanskou participaci, demokratické přístupy, kompetence pro řešení problémů, omezení předčasných odchodů ze vzdělávání, demokratizaci (i) vyšších stupňů vzdělávání, decentralizaci, vazbu na trh práce, důraz na účast sociálních partnerů, konkurenceschopnost, mobilitu, spolupráci, diverzitu a celoživotní učení.

Co se týče *speciálního vzdělávání*, tak se počet dětí se zvláštními vzdělávacími potřebami pohybuje v jednotlivých zemích v rozmezí přibližně 1% - 18%. Na dolní hranici (pod 2%) nalezneme Řecko, Itálii, Švédsko, Nizozemsko. Na horní hranici zase Dánsko (necelých 12%) či Finsko (téměř 18%). ČR eviduje necelých 10%, ale většina zemí vykazuje údaje kolem 3%. Uvedené rozdíly jsou způsobeny způsobem posuzování speciálních vzdělávacích potřeb a dalšími faktory (financování apod.).

Ve speciálních školách nebo speciálních třídách se v EU vzdělává průměrně od 1% do 4% dětí, jsou zde ale také rozdíly napříč státy. Obecným trendem, který se v EU prosazuje, je růst významu individuální integrace / inkluze a významu individuálních vzdělávacích programů a jejich rozšíření. Častá je také transformace speciálních škol do speciálních poradenských center. Významným trendem je volání po rovnosti šancí a příležitostí, důraz na vstřícnost vůči vzdělávacím potřebám a individualizace výuky a odstraňování sociálního znevýhodnění a dalších bariér v přístupu ke vzdělání.

Na druhou stranu nelze přehlédnout kritiku stávajícího vzdělávacího systému. Konrad Paul Liessmann v své knize *Teorie nevzdělanosti* (2010) kritizuje nakládání s věděním, které se ocitá zcela mimo sféru ideje vzdělanosti. Vzdělání se otevřelo trhu, zaměstnatelnosti, kvalitě lokality a technologickému rozvoji, novým „standardům“, což ústí v sebevědomou nevzdělanost.

Jedním z dalších trendů, které Liessmann rovněž kritizuje jako snahy o neustálé reformy, je snaha *řídit školské systémy* jinými způsoby a prostředky. Decentralizované řízení doplňují různé standardy a testování, vedené ideou otevřenosti a transparentnosti. Úloha státu zůstává, ale na lokální úrovni se prosazují tendence zvyšování autonomie škol a odpovědnosti vedoucích pracovníků (ředitelů – *leadership academy*). Pravomoci jsou vyvažovány participativním řízením (rada), delegováním pravomocí i širším zapojením učitelů do řízení školy. Roste rovněž úloha rodičů a představitelů obcí a dalších sociálních partnerů. Na jedné straně se školský systém demokratizuje, na druhé je vystaven silnému ekonomickému tlaku a zájmům, které se vzděláním mají pramálo společného.

Metodologie analýzy

Při komparacích vzdělávacích systémů jsme využili analýzu několika hlavních informačních zdrojů. Především se jednalo o sekundární zpracování dat z databází EU Eurybase v rámci Eurydice (www.eurydice.org), projektu EU Sokrates, založeného v roce 1980. Eurydice pravidelně vydává publikaci *Key Data on Education in Europe*. Výsledky zemí OECD jsou prezentovány v publikacích s názvem *Education at a Glance* (česká verze Stručný pohled na školství) a *Education Policy Analysis* (česká verze Analýza vzdělávací politiky). Dále jsme vycházeli ze zdrojů v rámci projektu INES (*Indicators of Education Systems*), který byl založen v roce 1988 a je projektem zemí OECD, jehož cílem je přispět ke kvalitě a aktuálnosti údajů z oblasti vzdělávání. Okrajově jsme se inspirovali informacemi ze zdroje Euroactiv, z výsledků mezinárodního výzkumu PISA a jednotlivých ministerstev. Na tyto zdroje neodkazujeme. Nejedná se o akademický text a navíc by musela být odkazována téměř každá jednotlivá věta. Výsledky jsou ovlivněny aktualizací datových souborů, která v řadě zemí pokulhává a „aktuálně“ uveřejněná data jsou již třeba tři roky stará.

Celá metodologie tedy vycházela ze sekundární analýzy dat a analýzy dokumentů. Nejdříve jsme sestavili oblasti našeho zájmu a potom vyhledávali data. Jednalo se o:

- Vzdělávací systém a institucionální zakotvení
- Administrace a řízení
- Povinná školní docházka
- Žáci se speciálními vzdělávacími potřebami
- Inkluze
- Učitelé a personál škol
- Aktuální debaty a trendy
- Financování škol

- Základní statistické ukazatele
- Evaluace
- Internacionalizace vzdělávacího systému

V textu ponecháváme názvy institucí v jazycích daných zemí a překládáme je pouze, pokud je to nezbytně nutné. Někdy ponecháváme výrazy v německých nebo anglických tvarech, aby byla zřejmá identifikace organizace nebo školského zařízení.

III. RAKOUSKO

Vzdělávací systém a institucionální zakotvení

Na počátku roku 2011 mělo Rakousko 8 404 252 obyvatel a 2 836 050 z nich byly ve věku 0 až 29 let (33 %). Ve školním roce 2009/2010 celkem 776 000 žáků vykonávalo povinnou školní docházku. Přibližně 80% z nich bylo ve věku 15 až 19 let a 34% žáků bylo ve věku 20 až 24 let. Vyučovacím jazykem je němčina a v jazykově smíšených oblastech *(Carinthia, Burgenland)* jsou bilingvní základní školy, kde se vyučuje i slovinsky, chorvatsky, maďarsky a rumunsky.

Ve školním roce 2009/2010 navštěvovalo přibližně 88% žáků veřejné vzdělávací instituce. Zbývajících 12% docházelo do škol soukromých. Ve veřejných školách se za vzdělávání neplatí, v soukromých ano. Většina soukromých škol je zřizována a provozována katolickou církví. Legislativní kompetence v oblasti vzdělávání jsou rozděleny mezi *Bund* (Federace) a *Länder*. Na úrovni *Länder* je odpovědnou institucí *Länder parlament*. Další odpovědnost za implementaci legislativy leží na *Ämter der Landesregierung* (administrativní orgán devíti rakouských *Bundesländer)*. Federace *a Bundesländer* mají podle ústavy sdílené legislativní kompetence. Federace se věnuje spíše celkovému rámci, zatímco detailní implementace náleží *Bundesländer*. Federace má všeobecnou odpovědnost za fungování vzdělávacího systému a „virtuálně" pokrývá všechny školy a zodpovídá za školní instrukce, veřejné i soukromé školy a za organizaci učitelů (počty). Tyto otázky řeší federální legislativa.

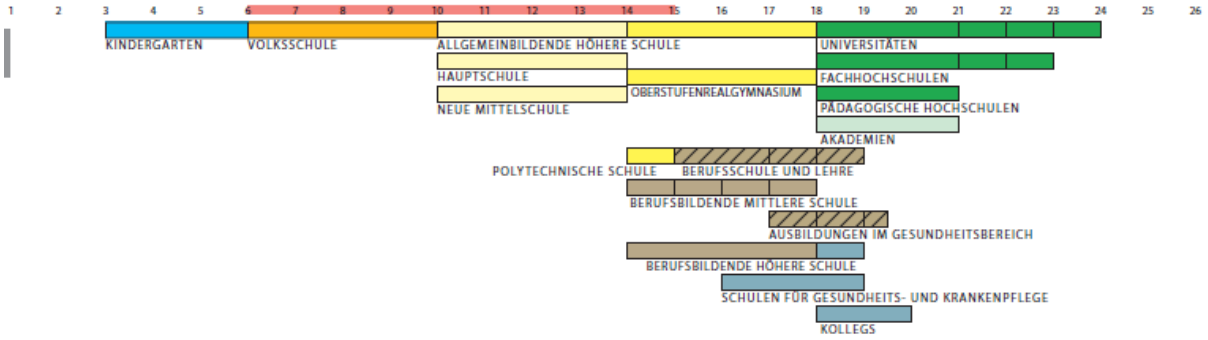
Federální ministerstvo školství (*Federal Ministry of Education, Arts and Culture*) je dohledovým orgánem nad primárním i sekundárním školstvím. Stejně tak dohlíží i nad vzděláváním učitelů (*University Colleges of Teacher Education*). Do vzdělávání vstupují i jiná ministerstva (*Federal Ministry for Science and Research, Federal Ministry of Economy, Family and Youth, Federal Ministry of Health*).

Länder zodpovídají za zajištění učitelů a personálu ve veřejném školství. Navíc podporují obce (*municipalities*) při budování a udržování škol prostřednictvím fondů na školy a prostředků, které administrují. Školky rovněž spadají do působnosti *Länder*.

Školy jsou autonomní, co se týká nakládání s rozpočtem a možnosti přizpůsobení kurikula místním potřebám. Celý systém spadá pod dohled inspektorů, kteří jsou zemští, okrskoví pro povinnou školní docházku a předmětoví pro vyšší sekundární vzdělávání.

V roce 2002 *Universitätengesetz* (*Universities Act*) transformoval univerzity z federálních institucí na veřejnoprávní, které jsou dále již mimo feredální působnost. Financování je zajištěno federální úrovní prostřednictvím tříletých globálních rozpočtů na základě dohod a vyjednávání.

Strukturu vzdělávacího systému ilustruje následující schéma.

Pre-primary – ISCED 0 (for which the Ministry of Education is not responsible)	Pre-primary – ISCED 0 (for which the Ministry of Education is responsible)
Primary – ISCED 1	Single structure – ISCED 1 + ISCED 2 (no institutional distinction between ISCED 1 and 2)
Lower secondary general – ISCED 2 (including pre-vocational)	Lower secondary vocational – ISCED 2
Upper secondary general – ISCED 3	Upper secondary vocational – ISCED 3
Post-secondary non-tertiary – ISCED 4	
Tertiary education – ISCED 5A	Tertiary education – ISCED 5B
Allocation to the ISCED levels: ISCED 0	ISCED 1 ISCED 2
Compulsory full-time education	Compulsory part-time education
Part-time or combined school and workplace courses	Additional year
-/n/- Compulsory work experience + its duration	>> Study abroad

Administrace a řízení

Na poli vzdělávání nese zodpovědnost federální a provinční (krajská) úroveň – legislativní i exekutivní. Krajská úroveň odpovídá částečně nebo úplně za učitele v rámci povinného vzdělávání a také za školy zemědělské a lesnické *(medium-level).* Celá administrace je vedena a rozdělena mezi federální, provinční a lokální aktéry. Lokální administrátoři jsou nezávislí.

Federální úroveň odpovídá za legislativu a fungování povinného vzdělávání, výuky a kurikula, privátní školy, strukturální nastavení systému, školní inspekci a za celý systém vyššího středního vzdělávání a středního a vyššího technického a odborného vzdělávání. Odpovědnost zahrnuje záležitosti kolem služebního zákona, vzdělávání učitelů a tréninkové zařízení. Federální úroveň tvoří legislativní rámec a provinční zodpovídá za implementaci legislativy a za organizaci veřejných škol povinné školní docházky. Jedná se o „vnější“ organizaci, která se týká organizační struktury škol, zřizování škol, školních „okresů“, stanovování počtu žáků na třídu a vyučovací doby.

Národním orgánem je ministerstvo školství *(Federal Ministry for Education, the Arts and Culture)*, sídlící ve Vídni, které je nejvyšším výkonným orgánem v oblasti vzdělávání. Má tyto odbory: Centrální divize (řeší rozpočet, řízení, PR, granty), dále *Office of Religious Affairs,* Divize I (všeobecné vzdělávání, plánování a mezinárodní vztahy), Divize II (technické a odborné vzdělávání), Divize III (školní a personální management, právní záležitosti), Divize IV (kulturní záležitosti), Divize V (pedagogické záležitosti, statistiky, IT a vzdělávání dospělých) a Divize VI (humanitní vzdělávání).

Administrace na regionální úrovni se týká provincií (krajů). Ta se projevuje prostřednictvím *Landesschulräte* (provinční školní výbory). Odpovědnost spočívá v naplňování školské legislativy prostřednictvím vlastních administrátorů (úřady - *Offices of the Province Governments*). Všech 9 provincií má zřízeno *Landesschulräte.* Jsou řízeny guvernéry provincií, výborem a úřadem. Členové výboru jsou voleni, mají i členy „konzultační". Sem patří církve, sociální partneři, *Landesschulinspektoren* (školní inspektoři), *Office Director ("Amtsdirektor"),* zástupci studentů. Mezi volené členy patří *Landesschulrat president* (výkonný ředitel) a také rodiče a učitelé. Respektuje se politické zastoupení ve výboru. Výbor rozhoduje o detailním provádění legislativy v provincii. Vydává vyhlášky, pokyny a rozhoduje o personálním obsazení ředitelských postů. Výkonnou stránkou věci se zabývá úřad – *Office*. Ten zaměstnává školní inspektory, přiděluje učitele do škol apod.

Federální úroveň předává výkonné pravomoci přímo lokální úrovni (souvisí s administrativním členěním) prostřednictvím *Bezirksschulräte* (místní školní výbory). Ty se skládají z ředitele, kolegia a úřadu. Výboru předsedá starosta. Jedná se o autoritu první instance pro všechny *Allgemein bildende Pflichtschulen* (všeobecné školy povinné docházky) na území. Členové jsou dvojí druhu – volení a „konzultační".

Povinná školní docházka

Povinná školní docházka je rozložena do 9 let a věk nástupu do školy je 6 let. Člení se do tří etap: primární vzdělávání, nižší sekundární vzdělávání a první rok vyššího sekundárního vzdělávání. Tyto tři etapy pokrývají věk dětí od 6 do 15 let a etapy umožňují studium na různých typech škol.

Etapa vzdělávání	Věk žáků	Typ školy
Primární	6 až 10 let	*Volksschule* nebo *Grundschule* (základní školy), *Sonderschule* (speciální školy)
Nižší sekundární	10 až 14 let	*Hauptschule* (všeobecné střední vzdělání) *Neue Mittelschule* (nové střední školy, pilotní program)

		Allgemein bildende höhere Schule (AHS) – Unterstufe (střední akademické školy – nižší úroveň) *Volksschuloberstufe* (vyšší úroveň primárního vzdělávání) *Sonderschule* (speciální školy)
První rok vyšší sekundární	14 až 15 let	*Allgemein bildende höhere Schule - AHS(Oberstufe)* (akademická střední škola – vyšší úroveň) *Oberstufenrealgymnasium* *Polytechnische Schule* (pre-profesní škola) *Berufsbildende mittlere Schule* (technická a odborná škola) *Berufsbildende höhere Schule* (technická a profesní vyšší odborná škola) *Bildungsanstalt für Kindergartenpädagogik/Sozialpädagogik* (škola pro učitele ve školkách a vychovatele) *Berufsbildende Pflichtschule* („zkrácené“ odborné školy) *Sonderschule* (speciální školy)

Kritéria přijetí jsou dána dosažením šesti let věku k 1. září. Děti, které nedosáhly předepsaného věku, a které dosáhnou šesti let k 1. březnu, mohou být přijaty dříve, pokud prokáží předpoklady pro vzdělávání a sociální kompetence.

Přechod na nižší sekundární vzdělávání je plynulé na základě úspěšného dokončení čtyř tříd primárního vzdělávání. Přijetí na *Allgemeinbildende höhere Schule (AHS)* je podmíněno dokončením čtyř let nižšího sekundárního vzdělávání nebo přijímacími testy. Přijímání do škol je dáno místem bydliště a věkem. Dítě z daného okrsku má automaticky nárok na přijetí, naopak škola mimo okrsek, v němž bydlí, může dítě odmítnout.

Školní rok zahrnuje 180 dní (5 dní v týdnu). Délka školního roku variuje mezi jednotlivými *Länder* (od prvního nebo druhého pondělka v září do soboty mezi 28. červnem a 4. červencem až 5. – 11. červencem). Některé školy mají pětidenní režim, jiné zase šestidenní. Počet vyučovacích hodin se pohybuje od 20 (primární vzdělávání) až do 35 (sekundární vyšší technické a odborné školy) za týden. Výuka hodiny trvá 50 minut. Minimální počet hodin za rok činí 630 do sedmi let, pro děti do 10 let 750 hodin, 870 hodin pro děti nižšího sekundárního stupně a 960 pro děti vyššího sekundárního stupně.

Od školního roku 2007/2008 byl omezen počet dětí ve třídách primárních škol, *Hauptschulen, AHS* a *Polytechnischen Schulen*. Minimum činí 10 dětí v primárním vzdělávání a 20 v *Hauptschulen*. Děti jsou zařazovány do tříd podle věku, v sekundárním vzdělávání

(*Hauptschule, Polytechnische Schule*) jsou děti zařazovány do tříd podle znalosti němčiny, matematiky a cizího jazyka. V *Polytechnische Schule* smí děti třídit do odborných skupin podle jejich zájmu (tématické skupiny). Pravidlem je, že děti v primárním vzdělávání mají jednoho učitele na všechny předměty vyjma náboženství *(religion)* a ručních prací *(handicrafts).* V sekundárním stupni jsou již předmětoví učitelé.

Rámcové požadavky ve vztahu ke kurikulu jsou dány federálním ministerstvem *(Federal Ministry for Education, Arts and Culture)* a proces jejich konzultací zahrnuje i aktéry na úrovni *Land*, stejně tak do nich mluví i organizace učitelů. Povinnými předměty v primárním vzdělávání jsou náboženství, místní geografie, historie, biologie a němčina, dále čtení, psaní, matematika, hudební výchova, výtvarná výchova, textilní/technická výchova *(Textile/Technical Work),* sport, také zahraniční jazyk (od 2003/2004) a bezpečnost v dopravě (povinná praktika).

V nižším sekundárním vzdělávání žáci pokračují ve zmíněných předmětech, které jsou doplněny všeobecnými, vědeckými *(science)* nebo technickými předměty. Ministerstvo schvaluje učebnice. Školy mají právo volného výběru učebních textů a do jisté míry mohou přizpůsobit učební plány specifickému vybavení školy.

Během povinné školní docházky neexistuje žádný formální systém externího testování. Ohodnocení provádí učitel na základě školní účasti a výsledků ústních, písemných, praktických či výtvarných prací a úkolů. Pravidlem je, že postup na vyšší úroveň závisí na kladném zvládnutí výsledků ve všech předmětech. Výjimkou je primární vzdělávání – jeden předmět může být ohodnocen záporně (neuspěl/a). Děti v primárním vzdělávání skládají písemné zkoušky (testy) ve čtvrtém roce a to z němčiny a matematiky. Žáci obdrží výslednou zprávu.

Žáci se speciálními vzdělávacími potřebami

Speciální vzdělávání je zaměřeno na žáky, kteří jsou rozpoznáni jako děti se speciálními vzdělávacími potřebami *(Sonderpädagogischer Förderbedarf).* Speciální potřeby jsou identifikovány, pokud má dítě fyzické nebo mentální postižení a absentuje u něj schopnost zvládnout kurikulum *Volksschulen* (primární vzdělávání), *Hauptschulen* (všeobecné střední vzdělání) nebo *Polytechnische Schulen* (pre-odborné školy) bez pomoci speciální asistence.

Žáci se speciálními vzdělávacími potřebami mohou navštěvovat speciální školy, které se jejich potřebám věnují nebo se učí v inkluzívních programech primárních škol a *Hauptschulen.* Ve školním roce 2008/2009 více než 50% všech žáků se speciálními vzdělávacími potřebami se rozhodlo pro inkluzívní programy *(„integration classes“),* zatímco ostatní zůstali ve speciálních školách. Rodiče mají právo na výběr mezi těmito dvěma formáty. Děti se učí podle speciálního kurikula nebo podle přizpůsobeného kurikula primárních nebo všeobecných škol.

Všechny speciální školy s výjimkou speciálních škol pro děti s těžkým postižením *(severe disabilities)* jsou rozděleny na primární úroveň I. (1. a 2. rok), primární úroveň II. (3. a 4. rok) a sekundární úroveň (5. až 8. rok). Pokud je potřeba, speciální školy mohou zařadit 9. třídu jako odbornou přípravu nebo přípravu na odborné vzdělávání. Speciální školy tvoří specializované školy pro děti s fyzickým postižením, pro děti s postižením sluchu, zraku, s formami těžkých a behaviorálních postižení. Přijetí do speciální školy je podmíněno oficiální zprávou, ve které jsou speciální vzdělávací potřeby posouzeny.

Pro speciální školy jsou předepsány maximální počty žáků ve třídách. Rozmezí je od 8 do 15 dětí ve třídách. Kurikula jsou přizpůsobena, a to tak, že platí zásada dosahování cílů bez přetěžování žáků. Myslí se rovněž na další potřeby, například stravovací.

Principy vyučování vychází z orientace na dítě a jeho potřeby, sociální kontexty vzdělávání, orientaci na reálný život, praktičnost, orientaci na vzdělávání, adekvátnost, aktivitu a motivaci, individualizaci, diferenciaci, monitorování výsledků a terapeutické činnosti.

Děti se speciální vzdělávacími potřebami v mainstreamových školách mohou postoupit do dalšího roku, pokud to znamená větší příležitost k jejich rozvoji. O tom rozhoduje konference *(class conference).* Žáci mohou navštěvovat instruktáže v další nižší nebo vyšší úrovni z němčiny a matematiky, pokud je to vhodné pro jejich individuální vzdělávání. Doposud chybí instrukce pro vzdělávání v posledním 9. roce, probíhá pilotáž. Finanční prostředky na podporu odborného vzdělávání poskytuje jedno z ministerstev *(Federal Ministry of Social Affairs and Consumer Protection).*

Po ukončení povinného vzdělávání existuje možnost odborného vzdělávání pro mladé osoby s různými formami postižení. *Berufsausbildungsgesetz (Vocational Training Act)* přijatý v roce 2003, přišel s integrativním modelem odborného vzdělávání. Model zvyšuje šance na pracovní uplatnění mladých lidí s postižením.

Ve školním roce 2006/2007 bylo ve speciálních školách celkem 13 158 žáků. Integrovaných ve *Volksschulen* (primární školy) 5 592 žáků (1,6%), integrovaných v *Hauptschulen* (všeobecné střední školy) 8 149 žáků (3,2%) a v *Polytechnische Schulen* (pre-odborné školy) 586 žáků (2,8%).

Inkluze

Od roku 1984 se datuje nové paradigma ve vztahu k dětem se speciálními vzdělávacími potřebami. Začal program integrace žáků do běžného systému (inkluzivní vzdělávání). Projekt byl zahájen dohodou ministerstva s radou postižených osob. Děti začaly být přijímány do školek a nabízely se i možnosti předškolního vzdělávání (přípravné třídy). Vše za podpory blízké rodiny.

Pokud dítě potřebuje doprovodnou pomoc, je k dispozici asistence. K ruce jsou také specialisté z řad učitelů, kteří poskytují formy asistence. Také se ve školách objevil

asistentující personál. Speciální školy neměly zůstat izolovanými institucemi. Začaly spolupracovat a navazovat kontakty s ostatními školami. Podpora se týkala nejen dětí, ale i rodičů. Zahrnovala nejen asistenci, ale i supervizi, poradenství a terapii.

Žádné dítě nemělo být vylučováno ze vzdělání, pokud např. byla překážkou doprava. Znamenalo to jednak rozvoj propojení světa handicapovaných a zdravých dětí, ale vedlo to i k rozvoji vzdělávacích programů.

V roce 1984 byla zřízena první integrovaná třída. V letech 1985 – 1988 se objevily další pilotní integrované třídy, které byly průběžně monitorovány. V roce 1988 byla změněna legislativa a byla určena kvóta 10% speciálních tříd na školách v kraji (provincii). V roce 1991 byla kvóta rozšířena na 20%. V roce 1992 dochází k další diskusi. Inkluzivní projekt se rozšiřuje z primárního na sekundární školství. V roce 1996 projekt zasahuje i do 9. tříd, do *Polytechnische Schule*. V roce 1998 inkluzivní vzdělávání proniká do dalších typů škol (akademické střední školy, střední úroveň technických a odborných škol apod.). Od roku 2001 je implementován projekt na nabídku pracovních příležitostí pro zdravotně postižené žáky, aby jim usnadnil přechod ze školy na trh práce. V roce 2003 je *Vocational Training Act* upraven, aby prodloužil dobu přípravy na trh práce a umožnil přístup k odborným kvalifikacím.

Inkluzivní vzdělávání zapojuje do procesu vzdělávání nejen žáky, ale i další aktéry, organizace a také rodiče. Pro rodiny existuje forma finanční podpory – dopravy zdarma a bezplatných učebnic. Forem podpor je ale více.

Zvláštní pozornost se věnuje imigrantům a úspěšnosti jejich dětí ve vzdělávacím systému.

Učitelé a personál škol

Učitelé vyučující na primárních školách, *Hauptschulen, Sonderschulen* a *Polytechnische Schulen* se vzdělávají na *University Colleges of Teacher Education* (veřejné i sokromé), které končí bakalářskou zkouškou. Učitelé náboženství na všeobecných školách se vzdělávají na soukromých *University Colleges of Teacher Education*. Učitelé *AHS* musí absolvovat nejméně 4,5 roku na univerzitních studiích a zakončit je diplomem. Učitelé odborných předmětů se připravují na odborných univerzitách, technických a jiných.

Učitelé primárních škol jsou vzděláváni všeobecně, zatímco učitelé nižšího a vyššího sekundárního vzdělávání mají obvykle dva předměty. Na technických a odborných školách se mohou specializovat na skupinu předmětů nebo předmětnou odbornou oblast.

Učitelé jsou zaměstnanci federální nebo *Länder* (veřejný sektor). Jsou tedy buď federální, nebo provinční.

Od roku 2007 jsou učitelé připravováni v *Pädagogische Hochschulen* a to pro výuku ve školách *Volksschule, Hauptschule, Allgemeine Sonderschule* a *Polytechnische Schule*.

Požadavky a nároky na vzdělávání učitelů jsou předepsány, včetně kurikul a hodinových dotací.

Učitelé jsou při své práci podporováni různými prvky. Za volbu podpory odpovídá management školy, který má čelit například syndromu vyhoření a podporovat rozvoj lidských zdrojů.

Aktuální debaty a trendy

V roce 2007 byl v Rakousku s utvořením nové vlády reorganizován vzdělávací systém. Od 1. března 2007 jsou ministerstva zodpovědná za přípravu učitelů *(Federal Ministry for Education, the Arts and Culture)* a za univerzity, *Fachhochschulen* a vědecký výzkum *(Federal Ministry for Science and Research).* Reforma zahrnovala oddělení strategických a operativních kompetencí při řízení škol. Prosazována byla větší autonomie a decentralizace škol.

Financování škol

Vzdělávací systém je dotován z federálních, krajských a obecních zdrojů, největším donátorem je federální rozpočet. Nejvíce financí rozděluje ministerstvo školství. V roce 2006 na školství vydalo 9,104 milionů EUR, tedy 13,76% z celkového federálního rozpočtu.

Zbytek je dáván z jiných ministerstev, které přispívají na investice do vzdělávání, např. *Federal Ministry for Economic Affairs and Labour* přispívá na budování nových škol. V roce 2001 došlo k převodům federálního majetku (pozemků a budov) na *Federal Real Estate Agency*, od které si ministerstvo školství najímá dvě třetiny budov a třetinu od jiných pronajímatelů (obce, soukromí majitelé).

Školy zabezpečující povinnou školní docházku jsou provozovány kraji (*provinces*), obcemi nebo obecními sdruženími. Zatímco většinu škol provozují obce, kraje zabezpečují provoz *Berufsschulen* (povinné distanční odborné vzdělávání). Tito provozovatelé zajišťují zřízení, provoz, údržbu a opravy budov, platby „na hlavu“, vybavení a pomůcky, školního lékaře a ostatní zaměstnance (provozní personál). Zaměstnávání učitelů je zase záležitostí krajů *(province),* vyplácí jim mzdy. Tyto náklady jsou kryty z federálního rozpočtu.

Ve veřejném sektoru se žádné poplatky za vzdělávání nevybírají. Reformy školám vymezily finanční autonomii, kdy si samy rozhodují, jak prostředky využijí. Školy tak smí nakupovat výpočetní techniku a další technické vybavení, které potřebují. Některé toho využívají pro zřizování tréninkových prostor, kde se žáci připravují v reálných podmínkách pro zaměstnání.

Základní statistické ukazatele

Ve školním roce 2006/2007 primární školy *(Volksschulen)* navštěvovalo 347 254 žáků. Celkem těchto škol bylo provozováno 3 248, bylo v nich 17 467 tříd a vyučovalo v nich 31 635 učitelů.

Kolem 70% žáků, kteří navštěvovali *Volksschule*, zamířilo na *Hauptschule* (všeobecné střední školy) a kolem 30% na *Allgemein bildende höhere Schule* (akademické střední školy). V Rakousku tento poměr variuje podle regionů.

Hauptschule (2007) bylo 1 165 s celkem 11 240 třídami a 257 642 žáky. Vyučovalo v nich 31 700 učitelů. V *Allgemein bildende höhere Schule*, kterých bylo 330, studovalo v 8 077 třídách celkem 203 728 žáků. Učitelů bylo 19 861.

V *Polytechnische Schule*, kterých bylo 268 s 942 třídami, studovalo 21 379 studentů. Učitelů bylo 2 183.

V *Berufsbildende mittlere Schule*, kterých bylo 165 s 5 854 třídami, studovalo 133 625 žáků. Učitelů bylo 4 560.

Evaluace

Do 70. let bylo hodnocení školského systému založeno na porovnání výsledků podle předepsaných regulí a záležitostí školní inspekce. Začátek systematičtějšího přístupu byl spojen s reformou v sedmdesátých letech. Bylo založeno *Zentrum für Schlentwicklung (ZSE),* které monitorovalo školní výsledky. Také ústav *Evaluation and Education* v Gratzu sledoval výsledky školních inovací a změn. V září 2006 byla založena instituce *Federal Institute for Educational Research, Innovation and Development of the Educational Sector (BIFIE).* Má celkem tři centra a zabývá se realizací mezinárodních srovnávání, výzkumem a hodnocením vzdělávání.

Přesto v Rakousku neproběhla žádná systematická evaluace národního školského systému. Statistiky jsou více deskriptivní povahy a nevypovídají mnoho o kvalitě a výsledcích vzdělávání.

Rakousko se účastnilo srovnávání v rámci komparace PISA (2006). Z následujícího výčtu zemí, v nichž žáci dosáhli nadprůměrných výsledků úspěšnosti ve vědě (přírodovědná gramotnost) napříč vybranými zeměmi OECD, je zřejmé, že se Rakousko pohybuje nad průměrem a ve srovnání s Českou republikou zaostává.

V přírodovědné gramotnosti se žáci umístili na 18. pozici.

	Science score
Finland	563
Hong Kong-China	542
Canada	534
Chinese Taipei	532
Estonia	531
Japan	531
New Zealand	530
Australia	527
Netherlands	525
Liechtenstein	522
Korea	522
Slovenia	519
Germany	516
United Kingdom	515
Czech Republic	513
Switzerland	512
Macao-China	511
Austria	511
Belgium	510
Ireland	508

Podobné výsledky se týkají také matematické gramotnosti (umístění na 18. místě).

	Mathematics score
Chinese Taipei	549
Finland	548
Hong Kong-China	547
Korea	547
Netherlands	531
Switzerland	530
Canada	527
Macao-China	525
Liechtenstein	525
Japan	523
New Zealand	522
Belgium	520
Australia	520
Estonia	515
Denmark	513
Czech Republic	510
Iceland	506
Austria	505
Slovenia	504

V oblasti čtenářské gramotnosti vykazuje Rakousko průměrné výsledky (22. místo).

	Reading score
Korea	556
Finland	547
Hong Kong-China	536
Canada	527
New Zealand	521
Ireland	517
Australia	513
Liechtenstein	510
Poland	508
Sweden	507
Netherlands	507
Belgium	501
Estonia	501
Switzerland	499
Japan	498
Chinese Taipei	496
United Kingdom	495
Germany	495
Denmark	494
Slovenia	494
Macao-China	492
Austria	490
France	488

Internacionalizace vzdělávacího systému

V §2 základní legislativní normy *School Organisation Act,* je uvedeno, že žáci mají být vedeni k participaci na kulturním dění Evropy i světa. Od roku 1978 v *Civic Education in Schools* byly položeny základy evropského vzdělávání, kdy byla dimenze Evropy a světa začleněna do vzdělávání. V roce 2004 proběhla kutikulární revize a do mnoha škol byla zavedena výchova k občanství.

V primárním vzdělávání se internacionalizace projevuje rozvíjením zájmu žáků o cizí jazyky, aby získali základní dovednosti v komunikaci a interakci s lidmi jiných kultur. Výuka cizího jazyka současně posiluje vlastní identitu. Cizí jazyk je začleněn už na první úrovni, tj. od první do čtvrté třídy, kde je nabídka osmi cizích jazyků. Výuka jazyka je uzpůsobena ranému věku žáků.

V nižším sekundárním vzdělávání (5. až 8. stupeň) jsou začleněny povinný předmět Historie a sociální studia a kurikulum Evropa a její integrace. Se zvyšujícími se stupni vzdělávání se objevují možnosti výměnných programů studentů.

IV. DÁNSKO

Vzdělávací systém a institucionální zakotvení

V lednu 2011 36 % z celé populace bylo mezi 0 až 29 lety. V roce 2010 vykonávalo 674 528 žáků povinnou školní docházku, která pokrývá primární a nižší sekundární vzdělávání. Jedná se o přibližně třetinu populace mezi 0 až 29 lety. Jazykem výuky je dánština.

V roce 2010 přibližně 84% žáků v rámci povinné školní docházky navštěvovalo veřejné školy - primární a nižší sekundární vzdělávání. 16% dalo přednost školám soukromým. Privátním školám je ze strany státu hrazeno 75% průměrných nákladů na žáka z *Folkeskole*.

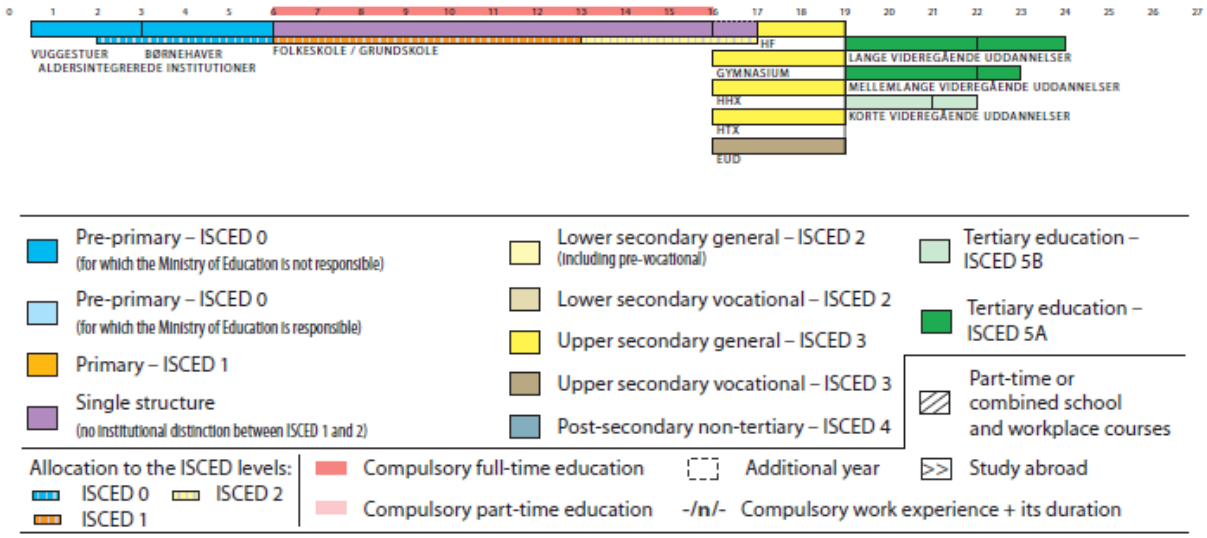
V lednu 2007 došlo k reformě vzdělávacího systému. Týkala se proměn regionální struktury a financování školství, kdy se vzdělávací instituce transformovaly do podoby samostatných organizací financovaných státem. To se týkalo institucí zajišťujících vyšší sekundární vzdělávání *(Gymnasium a Højere Forberedelseseksamen)*, sociální a zdravotní programy *(SOSU)* a center vzdělávání dospělých *(VUC)*.

Legislativa zahrnuje strukturu a obsah vzdělávání, financování a v některých případech kurikula apod. Ministerstvo školství *(Ministry of Children and Education)* se stará o *Folkeskole*, tedy povinné primární a nižší sekundární vzdělávání společně s obcemi. Ministerstvo se stará o odborné vzdělávání a výcvik. Vyšší vzdělávání podléhá jinému ministerstvu *(Ministry of Science, Innovation and Higher Education)*.

Dánský institut evaluace *(The Danish Evaluation Institute)* zajišťuje hodnocení vzdělávání na všech úrovních systému. Tento institut je samostatný a zaměřuje se jak na veřejné, tak na privátní subjekty. *The Council for the Evaluation and Quality Development of Primary and Lower Secondary Education (Skolerådet)* byl zřízen ministerstvem školství k 1. září 2006. Jeho smyslem je rozšířit a zavést hodnocení kvality i do *Folkeskole*. Ve stejné době byla ustavena i *Agency for Evaluation and Quality Development of Primary and Lower Secondary Education* (nyní *National Agency for Quality and Supervision, Kvalitets - og Tilsynsstyrelsen*). Agentura je zodpovědná za implementaci testů ve *Folkeskole* a supervizi obcí, které vytváří každoročně zprávy o kvalitě ve vzdělávání. Každý rok předkládá *Council* zprávu ministerstvu a ta obsahuje sumář aktivit podporujících kvalitu ve *Folkeskole*. V Dánsku obce zveřejňují každoroční zprávy o kvalitě, které popisují vzdělávání v obcích.

Od 1. srpna 2008 se dánský vzdělávací systém skládá z 10-letého primárního a nižšího sekundárního vzdělávání, po kterém se dítě může rozhodnout mezi akademicky orientovaným vzděláváním a odborně zaměřeným praktickým vzděláváním. Další volba je činěna až ve věku 19/20 let mezi univerzitním a neuniverzitním vzděláváním.

Strukturu vzdělávacího systému ilustruje následující schéma.

Administrace a řízení

V minulých letech byly v Dánsku přeneseny otázky řízení ze státu na vzdělávací instituce a na uživatele vzdělávacího systému. Systém vzdělávání byl zásadně reformován směrem k decentralizaci kompetencí a přenesení zodpovědnosti na vzdělávací instituce.

Na národní úrovni je hlavním aktérem *Danish Ministry of Education*, do jehož působnosti nespadají jesle a školky, vyšší a univerzitní vzdělávání, výzkumné programy a vzdělávání vojáků. O univerzity a vyšší vzdělávání (struktura 3+2+3) pečuje *Danish Ministry of Science, Technology and Innovation*. *Danish Ministry of Culture* odpovídá za vyšší vzdělávání v oblasti kultury (hudba, divadlo apod.). Stará se o 20 vzdělávacích institucí tohoto typu. *Danish Ministry of Defence* zajišťuje vzdělávání vojáků.

Na regionální úrovni (celkem 5 regionů) se vzdělávání neřeší. Na lokální úrovni, tj, obecní, místní Rady zajišťují finanční podmínky, supervizi škol a jejich výsledků.

Řízení na školách určuje ředitel školy, školní výbor a další orgány. V primárním a nižším středním vzdělávání je základním prvkem řízení ředitel a volený školní výbor. Rada pedagogů se zabývá záležitostmi vzdělávání a rada žáků reprezentuje zájmy dětí. Ředitel zodpovídá za vzdělávání, administrativu a činnosti ve vztahu k výboru a obecní radě. Dále navrhuje aktivity školy a rozpočet na obecní radu.

Výbor se zabývá otázkami organizace vzdělávání, počtem hodin, délkou školního roku, potřebami pro výuku, zajištěním speciálního vzdělávání na škole, rozdělováním žáků do tříd, dále spoluprací rodičů a školy, informováním rodičů, rozložení zatížení mezi učitele a organizací školních a mimoškolních aktivit. Školní výbor schvaluje rozpočet školy a školní řád. Složení výboru je předepsáno: 5 – 7 rodičů, 2 učitelé či jiný personál, 2 žáci. Pozornost je věnována dětské radě, jejíž formát je rovněž předepsán.

Povinná školní docházka

Povinná školní docházka je v délce 10 let. Od srpna 2009 byly zavedeny povinné přípravné třídy a děti tak navštěvují povinné vzdělávání přibližně od 6 do 16 let. Většina *Folkeskole* nabízí i dobrovolný 11. rok vzdělávání. Vzdělávání je možné ve veřejných školách, v privátních, ale i v domácnosti.

Etapa vzdělávání	Věk žáků	Typ školy
Pre-primární	6 až 7 let	*Børnehaveklasse*
Primární a nižší sekundární	7 až 16/17 let	*Folkeskole*

Děti jsou do školy přijímány na základě věku, pokud v srpnu dovrší 6 let věku. Rodiče mají možnost volby školy v rámci jejich okrsku. Vzdělávání je bezplatné, u soukromých škol se poplatky navzájem liší.

Školní rok začíná v srpnu a končí v červnu. Škola funguje pět dní v týdnu. Vyučovací hodina má obvykle 45 minut, ačkoliv obce mohou délku hodin změnit. Minimum vyučovacích hodin (60 minut) do roka je 600 (pre-primární vzdělávání, 1. a 2. stupeň), 660 (od 3. do 9. stupně) a 840 v 10. stupni *Folkeskole*. Obce rozhodují o počtu hodin na základě minimálního standardu daného ministerstvem *(Ministry of Children and Education).*

Počet dětí ve škole ve třídě nesmí překročit hranici 28. Ve školním roce 2009/2010 činil průměrný počet ve *Folkeskole* 19,4 žáků. Děti jsou rozdělovány do tříd podle věku. Ve *Folkeskole* jsou děti vyučovány pedagogy specializovanými na jednotlivé předměty.

Ministerstvo *(Ministry of Children and Education)* vydává všeobecná kurikula a kutikulární průvodce. Kurikulum má tři hlavní bloky: humanitní, praktický/umělecký a vědecký. Humanitní obsahuje dánštinu (po celou dobu), angličtinu (3. – 9. stupeň), křesťanská studia (po celou dobu s výjimkami), historii (3. – 9. stupeň) a sociální studia (8. – 9. stupeň). Praktický/umělecký blok zahrnuje sport (všechny stupně), hudební výchovu (1. – 6. stupeň), umění (1. – 5. stupeň), textilní design, technickou výchovu a domácí hospodaření (4. – 7. stupeň). Vědecký blok obsahuje matematiku (všechny stupně), vědu a technologii (1. – 6. stupeň), geografii (7. – 9. stupeň), biologii (7. – 9. stupeň) a fyziku/chemii (7. – 9. stupeň).

Druhý cizí jazyk je povinný od 7. do 9. stupně, nabízena je němčina nebo francouzština. Od 13 let si žáci mohou vybírat z nabídky předmětů. Škola musí sladit individuální a skupinové potřeby žáků. Toho se dosahuje skrze koncept diferenciace, který je základním

principem primárního a nižšího sekundárního vzdělávání. Ve *Folkeskole* nejsou předepsány žádné učebnice.

V 9. stupni žáci musí složit zkoušku z několika předmětů. Pět z nich je povinných: dánština (písemná i ústní), matematika, angličtina, fyzika/chemie. Dále musí složit zkoušku z předmětu v rámci humanitních a přírodních věd. Ohodnocení žáků je během *Folkeskole* kontinuální a postup do dalšího roku je automatický.

Od roku 2006/2007 školy zavedly individuální školní plány *(elevplaner)* na všech úrovních. Cílem je rozšířit kontinuální hodnocení a zlepšit zpětnou vazbu dětem. Žáci a rodiče dostávají psanou informaci o výsledcích a pokroku.

Dánsko věnuje pozornost prostupnosti vzdělávacího systému. 93% žáků, kteří opustili primární vzdělávání, pokračuje dál ve vzdělávacím systému. Jedním ze způsobů, jak zajistit mladým lidem kvalifikaci, jsou tzv. *bridge-building courses,* zajišťující „přemostění" mezi vzdělávacími bloky. Tento podpořený přechod ze základního vzdělávání k vyššímu je výrazem úsilí facilitovat celý proces a navíc byl posvěcen dánským parlamentem v červnu 1995. Tyto kurzy trvají do jednoho roku a jejich mladí účastníci v nich mají příležitost se obeznámit s různými vzdělávacími programy. Tyto kurzy bývají součástí 10. stupně *Folkeskol*e, úvodní částí „uznaných" vzdělávacích programů pro mladé, přípravných kurzů ke vzdělávacím programům a různých kurzů pro mladé pořádaných a zaštítěných obcemi.

Cílem *bridge-building* kurzů je také zvýšit motivaci mladých lidí, nejen podpořit jejich výběr toho správného vzdělávání. Rovněž rozšiřují odborné kompetence a rozvíjí osobnost.

Žáci se speciálními vzdělávacími potřebami

Žáci se speciálními vzdělávacími potřebami jsou zařazováni do hlavního vzdělávacího proudu na základě diferencovaného vzdělávání. Začleňování je hlavním organizačním principem. Ve školním roce 2008/2009 7,8% žáků primárního a nižšího sekundárního vzdělávání obdrželo speciální vzdělávací podporu v rámci *Folkeskole*, zatímco 0,5 % žáků navštěvovalo speciální školy, kde jsou odděleni od mainstreamového vzdělávání. O zařazení dítěte rozhoduje pedagogicko-psychologické posouzení. Na jeho základě rodiče a vzdělavatelé rozhodují o tom, jakou podporu bude dítě využívat.

Ve školním roce 2006/2007 bylo 11 184 žáků (1,48%) na dánských *Folkeskole* identifikováno jako příjemci speciálního vzdělávání. Mezi nimi 631 (5,6%) bylo bilingvních a 8 012 (71,6%) byli chlapci. Celkem jsou speciální vzdělávací potřeby naplňovány ve čtyřech institucionálních podporách – ve speciálních školách bylo 5 412 žáků (49%), ve speciálních třídách 3 697 (34%), v běžných třídách 1 161 žáků (10%) a v pobytových zařízeních 739 (7%).

Skupina žáků se speciálními vzdělávacími potřebami je široce definována. V zákoně *(Act on the Folkeskole)* je termín vymezen ve smyslu dětí, které potřebují speciální podporu či pozornost. Jedná se o děti, které nemají kapacity na úspěšné zvládnutí stanovených požadavků. Podpora je poskytována širokým kategoriím – osobám se sníženým intelektem, s dyslexií, poruchami vidění, sluchu a dalšími fyzickými handicapy. Neexistují žádná všeobecná kritéria pro vymezení speciální potřeby, ale procedurálně je celý proces dobře popsán. Vypadá následovně: Obvykle rozpoznává specifické potřeby učitel, využívá pomoci pedagogicko-psychologického poradenství, jehož výstupem je pojmenování potřeb a soubor návrhů. Rozhodnutí záleží na řediteli školy, který posoudí, zda dítě půjde do speciálního vzdělávání. Nakonec ředitel s pedagogicko-psychologickou poradnou a rodiči navrhuje nezbytná opatření, včetně podpory nebo jejího ukončení.

Podle zákona *(Service Act)* finanční podporu rodinám žáků přiděluje obec. Smyslem podpory je kompenzovat rodině a žákovi jeho znevýhodnění. Podpora míří např. do oblasti dopravy, stravy, komunikačních prostředků, zdravotních pomůcek apod.

Speciální péče je poskytována rovněž v rámci hlavního vzdělávacího proudu. Každá škola je zodpovědná za vyučovací metody, předměty, vybavení a podmínky. Je povinností školy vytvořit dětem adekvátní podmínky ke vzdělávání a to za zohlednění jejich potřeb. Potřeby dětí se speciálními vzdělávacími potřebami mají mít stejné právo být uspokojeny jako jiné potřeby dětí. Uplatňován je princip diferenciace a rozlišování individuálních potřeb, což je prací učitele. Rozhodování o zařazení do speciálních programů je posuzováno individuálně za účasti rodičů, dítěte a pedagogicko-psychologického poradenství.

Speciální vzdělávání upravuje zákon *The Act on the Folkeskole*, který ale děti nekategorizuje. Rozhodnutí je provedeno na základě posouzení konkrétního případu. Ke speciálnímu vzdělávání existuje řada ministerských směrnic (např. č. 1373/2005), kde je upraven postup pro učitele a organizace výuky. Směrnice upravují počátek speciálního vzdělávání, formy asistence, průběh speciálního vzdělávání, procedury ve vztahu k dítěti, podmínky hodnocení, přechod ze školy do zaměstnání, přípravu učitelů apod.

Snahou je dítě ponechat a udržet integrované do běžného vzdělávacího systému. Pokud ale dítě z tohoto začlenění neprofituje, míří do separovaného vzdělávání. Jedná se o specializované vzdělávací instituce. Rozhodnutí o umístění je možné na základě zapojení pedagogicko-psychologické poradny, také doporučení školy a rozhodnutí rodičů.

Inkluze

Před rokem 1969 byly děti s postižením umísťovány do speciálních školských zařízení. Rodiče na toto umísťování měli zanedbatelný vliv a navíc byla často zařízení lokalizována mimo místa bydliště žáků. Po protestech skupiny rodičů a vzdělavatelů v roce 1969 dánský parlament přijal rezoluci o reformě základního školství, v níž deklaroval vytvoření stejných podmínek pro všechny děti a institucionální podporu v rámci hlavního vzdělávacího proudu.

V následujícím desetiletí byly zřizovány speciální třídy v běžných primárních školách. Pilotní fáze ukázala, že systém individuálního a speciálně-třídního začleňování má výsledky.

Od roku 1980 speciální vzdělávání proniklo do předškolního i povinného školního vzdělávání (0 – 16/17 let). O desetiletí později, v roce 1990, *Ministry of Education* vydalo nové regule upravující možnosti a povinnosti *Folkeskole* ve vztahu k naplňování speciálních potřeb. V roce 1993 nový zákon *Act on the Folkeskole* zavázal primární a nižší sekundární školství k poskytování široké škály podpor k naplňování speciálních potřeb. Tento koncept diferencovaného vzdělávání se stal základním prvkem vzdělávacího systému. V roce 2007 došlo k rozsáhlé reformě školství. Na základě změn v administrativním členění země došlo k proměně a řada vzdělávacích organizací přešla pod správu nových municipalit v nově vzniklých regionech. Také bylo ustaveno národní centrum VISO pro komunikování a tvorbu podpory speciální vzdělávací sítě.

V rámci speciálního vzdělávání je zvláštní pozornost věnována vzdělávání dětí cizinců / imigrantů.

Učitelé a personál škol

Učitelé na *Folkeskole* musí mít ukončený čtyřletý bakalářský program *(Bachelor of Education for primary and lower secondary school teachers - 240 ECTS, ISCED 5A).* Jedná se o univerzitní vzdělání. Reforma z roku 2007 změnila specializaci ze čtyř předmětů na dva či tři. Měla se tak prohloubit specializace učitelů. Didaktika se stala povinnou hned v prvním roce studia a pronikla do vyučování předmětů. Učitelé gymnázií se specializují na jeden či více předmětů a musí složit *kandidatgrad* (magisterský stupeň) a projít postgraduálními kurzy pedagogiky. Učitelé odborných škol jsou na tom podobně a musí absolvovat magisterské vzdělání na některé z odborných univerzitních škol. U učitelů odborných škol je vyžadována příslušná praxe.

Personál škol je podporován prostřednictvím různých kurzů. To se týká i dalšího vzdělávání pedagogů.

Následující čísla ukazují počty učitelů v primárním a nižším sekundární vzdělávání a také třetinové zastoupení mužů ve vzdělávacím systému.

Primary and lower secondary education

Staff in primary and lower secondary education 2008/09

Teachers	Pre-school teachers	Headmasters	Consultants	Social educators	Total number of staff
66,364	4,018	5,389	172	6,460	82,403

Staff divided by gender 2008/09

Men	Women
27,143 (33%)	55,260 (67%)

Staff divided by agegroups 2008/09

Agegroups	Percentage
18-24	0.7
25-34	22.7
35-44	26.5
45-54	26.6
Above 54	23.5

Headmasters divided by gender 2008/09

Men	Women
2498	1868

Aktuální debaty a trendy

Největší debaty vyvolala reforma, která vstoupila v platnost k 1. lednu 2007. Bylo zřízeno 98 nových municipalit, které nahradily dřívějších 271 a to na základě *Agreement on a Structural Reform.* Změnila se struktura vzdělávacího systému.

Municipality se věnují:

- Primárnímu vzdělávání, včetně speciálního vzdělávání (a to i pro dospělé)

Regiony se věnují:

- Zabezpečení specializovaného vzdělávání
- Zajištění speciálních škol pro osoby s vadou řeči, sluchu či zraku (komunikační centra)
- Koordinací systému ve vztahu ke vzdělávání dětí i dospělých (např. vzdělávání osob s dyslexií).

Stát se věnuje:

- Stanovováním cílů pro primární vzdělávání, včetně speciálního
- Zajištění center pro vyučovací pomůcky a materiály
- Vzděláváním mladých

- Vzděláváním dospělých, dalším vzděláváním
- Krátkým a střednědlouhým vzděláváním
- Univerzitnímu vzdělávání
- Výzkumu

Od 1. srpna 2009 bylo povinné školní vzdělávání prodlouženo o rok z původně 9 let na současných 10 let. To znamená, že původně volitelný rok pre-primárního vzdělávání se stal povinným.

Hodně diskusí se odehrálo kolem zavedení srovnávacích plánů a testů žáků. Ty si kladly za úkol poskytnout učiteli zpětnou vazbu a také vyhodnotit výsledky speciálního vzdělávání. Diskuse se týkaly pracovních podmínek učitelů a jejich administrativního zatížení. Od roku 2008 ministr změnil časové limity pro zpracovávání zpráv o kvalitě pro lokální administrátory.

Financování škol

Složitost dánského systému a jeho vícestupňovitost vedla k zavedení tzv. *„taximeter system"* financování – peníze míří za studentem.

Hlavní myšlenkou je dát prostor pro rozhodování těm, kteří jsou realitě vzdělávání nejblíže, tedy ředitelům a výborům (*boards*) vzdělávacích institucí. Systém je založen na alokaci grantů institucím podle míry a úrovně jejich činnosti: hodně studentů znamená velký grant, méně menší grant (podporu). Přitom rozpočet předchozího roku není brán v úvahu. Pokud je grant legitimní a oprávněný, instituce může využít peněz podle svých vlastních priorit. Všechny školy financované centrální vládou obdrží jejich granty na základě „*taximetru*", který je stanoven pro různé typy škol různě.

Primární a nižší sekundární vzdělávání je financováno z rozpočtu obcí. Municipality si samy rozhodují o míře podpory *Folkeskole*, ministerstvo přitom stanovuje minimální míru podpory. V tomto případě se nejedná o *„taximeter system"*.

Základní statistické ukazatele

Následující ukazatele se vztahují k roku 2009 a jedná se o výběr těch základních ukazatelů.

	2009
Number of pupils	719,161
Number of teachers	66,364
Pupil/teacher ratio	11,3
Average number of pupils per class	19,6
Number of institutions	2464 (2008)
Average number of pupils per institution	354 (2008/09)

Number of educational institutions: private and public (2006):

Institution	Number
Folkeskole	1,600
Private elementary schools	760
Gymnasiums and HF-courses	148
Vocational colleges	117
Higher education institutions	152

Number of students by level of education (2008)

Level of education	Number of students
Primary and lower secondary education	719,161
General upper secondary	118,666
Vocational education and training	124,069
Short-cycle higher education	18,950
Medium-cycle higher education	127,186
Long-cycle higher education	53,329
Ph.D.	6,794

Size of public grants by level of education (2006)

Primary and lower secondary education (public and private)	56,852 million DKK
Upper secondary education (general and vocational*)	26,878 million DKK
Higher education*	33,097 million DKK
Adult + other	20,001 million DKK

(*) including student grants.

Evaluace

Evaluace je záležitostí několika posledních let. Je vedena snahou zlepšit kvalitu vzdělávání. V roce 1987 ministr školství zřídil *„Perspectives Committee“*, která se zabývala výzkumem znalostí a hodnot ve školách. Na konci roku 1988 ministr školství zřídil *Content and Quality Development Project*, který se věnoval kvalitě vzdělávacího systému.

V roce 1997 ministr spustil nový projekt *Quality that can be seen* s cílem testovat systém z hlediska kvality a různorodosti. *The Council for the Evaluation and Quality Development of Primary and Lower Secondary Education (SkolerÍdet)* byl zřízen ministerstvem k 1. září 2006. Cílem tohoto nezávislého orgánu je vyhodnocovat kvalitu ve *Folkeskole*. Ve stejný okamžik byla zřízena *Agency for the Evaluation and Quality Development of Primary and Lower Secondary Education (Skolestyrelsen).* Agentura byla zodpovědná za implementaci a tvorbu testů a supervizi municipalit, které předkládají zprávy o kvalitě.

Diskuse se týkaly stanovení indikátorů kvality a také realizace externí a interní evaluace a porovnatelnosti výsledků.

Dánský *Evaluation Institute* se věnuje evaluacím výuky a úrovně vzdělávacího systému. Součástí hodnocení je rovněž sebe-evaluace. V roce 2000 proběhla rozsáhlá evaluace pod názvem *The Folkeskole in the year 2000*, pochyby jsou ale nad jejími praktickými dopady.

Každý rok obce vyhotovují a zveřejňují výroční zprávu, která popisuje stav vzdělávání.

V roce 2010 proběhlo ve školách národní testování v rámci externí evaluace. Ve *Folkeskole* se zaměřily na individuální vědomosti a dovednosti. Využívána je široká škála evaluačních nástrojů (případové studie, sebeevaluace, skupinové evaluace, návštěvy, survey apod.).

Dánsko se účastnilo srovnávání v rámci komparace PISA (2006). Z následujícího výčtu zemí Dánové dosáhli průměrných výsledků, a v oblasti:

- Přírodovědné gramotnosti obsadili 24. místo

	Science score
Finland	563
Hong Kong-China	542
Canada	534
Chinese Taipei	532
Estonia	531
Japan	531
New Zealand	530
Australia	527
Netherlands	525
Liechtenstein	522
Korea	522
Slovenia	519
Germany	516
United Kingdom	515
Czech Republic	513
Switzerland	512
Macao-China	511
Austria	511
Belgium	510
Ireland	508
Hungary	504
Sweden	503
Poland	498
Denmark	496
France	495

- Čtenářské gramotnosti obsadili 19. místo

	Reading score
Korea	556
Finland	547
Hong Kong-China	536
Canada	527
New Zealand	521
Ireland	517
Australia	513
Liechtenstein	510
Poland	508
Sweden	507
Netherlands	507
Belgium	501
Estonia	501
Switzerland	499
Japan	498
Chinese Taipei	496
United Kingdom	495
Germany	495
Denmark	494
Slovenia	494
Macao-China	492
Austria	490
France	488

- Matematické gramotnosti obsadili 15. místo.

	Mathematics score
Chinese Taipei	549
Finland	548
Hong Kong-China	547
Korea	547
Netherlands	531
Switzerland	530
Canada	527
Macao-China	525
Liechtenstein	525
Japan	523
New Zealand	522
Belgium	520
Australia	520
Estonia	515
Denmark	513
Czech Republic	510
Iceland	506
Austria	505
Slovenia	504

Internacionalizace vzdělávacího systému

Dánský vzdělávací systém má bohaté dlouhodobé zkušenosti s mezinárodní spoluprací. Vychází přitom z potřeby obstát v mezinárodní konkurenci, navázat výzkumnou spolupráci, chránit své teritorium od odlivu mozků a budovat ekonomiku založenou na znalostech. Dánská vláda v roce 2010 vytvořila strategii *Denmark 2020. Knowledge, growth, prosperity and welfare*, věnuje se ale především internacionalizaci univerzit.

Internacionalizace se promítá do kurikula a to již na primárním a nižším sekundárním stupni. Zejména poslední 10. rok se otevírá tématům spojenými s evropskými záležitostmi.

V. NĚMECKO[1]

Vzdělávací systém a institucionální zakotvení

V roce 2009 počet osob ve věku 29 a méně let činil v Německu 24 587 432 (30,1% populace) a celkem 7 827 317 mladých lidí se účastnilo povinného vzdělávání. Vyučovacím jazykem na školách je němčina.

V roce 2009 92,1% dětí navštěvovalo veřejné školy a zbývající 7,9% zase privátní školy. V odborném vzdělávání celkem 91,3% žáků dochází do veřejných škol a 8,7% dochází do škol soukromých. Soukromé školy jsou spolufinancovány různými formami ze strany *Länder* (spolkové země). Všechny spolkové země zajišťují finanční podporu školám, což představuje náklady materiální a personální (mzdové). Podíl financování privátního vzdělávání variuje mezi jednotlivými *Länder*, také záleží na typu školy. Podle práva *(Grundgesetz)* podléhají soukromé školy supervizi státu. Národní standardy vzdělávání *(Bildungsstandards*) platí jak pro veřejný, tak pro soukromý sektor.

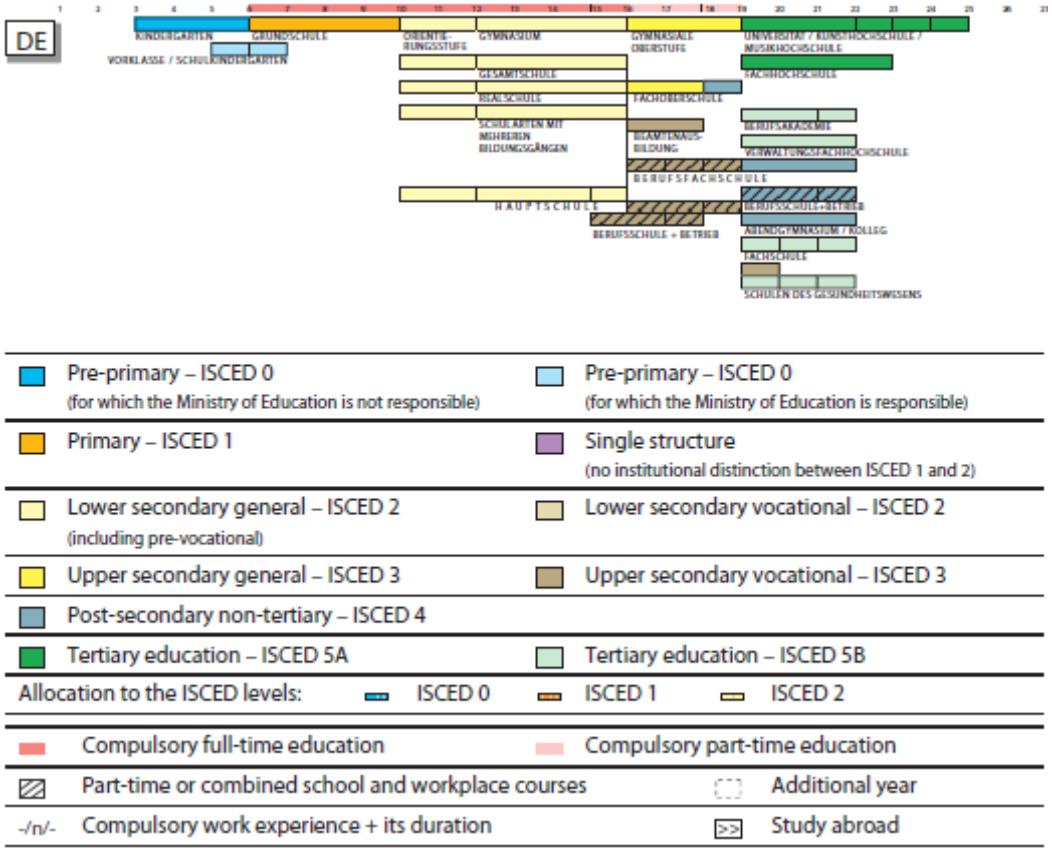
V Německu je odpovědnost za vzdělávací systém podmíněna federální strukturou státu. Podle zákona *(Grundgesetz)* je legislativa a administrace primárně odpovědností *Länder* (zahrnuje zemské *Ministries of Education, Cultural affairs and Science*, regionální aktéry *Bezirksregierung/Oberschulamt* a dohledové orgány na nižším stupni vzdělávání *(Schulamt).* Toto je aplikováno na školský systém, vyšší vzdělávání a vzdělávání dospělých.

Spolkové země kooperují navzájem v rámci *Standing Conference of the Ministers of Education and Cultural Affairs of the Länder in the Federal Republic of Germany (Kultusministerkonferenz – KMK)*, která je důležitá pro všechny Länder. Odpovědnost federální vlády za vzdělávání je dána zákonem *(Basic Law).* Patří k ní legislativa upravující přijímání do vyšších stupňů vzdělávání, finanční účast při podpoře vzdělávání mladších akademických pracovníků. Zákon rovněž upravuje formy spolupráce mezi federací a *Länder*.

Školní supervizoři jsou v každé *Land* zodpovědní za inspekce školského vzdělávacího systému. Každá škola disponuje radou učitelů (zabývá se otázkami vzdělávání) a školním výborem (učitelé, rodiče, žáci), který má na starost pravidla a disciplinární řízení. Mezi jednotlivými *Länder* variují působnosti školních rad. Duální systém, kdy žáci v rámci odborného vzdělávání absolvují praxe u zaměstnavatelů, je financován firmami a spolkovými zeměmi.

Strukturu vzdělávacího systému ilustruje následující schéma.

[1] V zadání byla uvedena bližší specifikace na spolkové země Sasko a Bavorsko. Jak jsme zjistili, údaje za jednotlivé spolkové země nejsou ve statistikách vedeny zvlášť. Proto se věnujeme Německu jako celku a tam, kde je prostor, přihlédneme k informacím z těchto spolkových zemí.

Celý vzdělávací systém se skládá z:

- Předškolního vzdělávání
- Primárního vzdělávání
- Sekundárního vzdělávání
- Terciálního vzdělávání
- Průběžného vzdělávání

Administrace a řízení

Na národní úrovni je odpovědným aktérem federální vláda, v přenesené působnosti potom federální ministerstvo *(Bundesministerium für Bildung und Forschung – BMBF).* Ministerstvo bylo zřízeno v roce 1969. V roce 1994 se spojilo s *Federal Ministry of Research and Technology*. Když je potřeba, tak se konzultace mezi Federací a Länder odehrávají v rámci *Joint Science Conference (Gemeinsame Wissenschaftskonferenz – GWK),* the *Standing Conference of the Ministers of Education and Cultural Affairs (Kultusministerkonferenz – KMK)* nebo *Science Council (Wissenschaftsrat).* Federální ministerstvo je organizováno do podoby jednoho centrálního ředitelství a sedmi dílčích ředitelství *(Strategies and Policy Issues, European and International Cooperation in Education and Research, Vocational Training; Lifelong Learning, Science System, Key Technologies – Research for Innovation, Research for Health, Provision for the Future – Cultural, Basic and Sustainability Research).*

Ministerstvo zaštiťuje *Federal Institute for Vocational Education and Training (Bundesinstitut für Berufsbildung – BIBB),* který byl reorganizován v roce 2005 v souvislosti s přijetím *Vocational Training Act (Berufsbildungsgesetz)*. Jedná se o nástroj spolupráce zaměstnavatelů, obchodních svazů, federace a spolkových zemí na národní úrovni.

Primární zodpovědnost za vzdělávací systém nesou *Länder***.** Zodpovídají za školský systém, vyšší vzdělávání a vzdělávání dospělých. *Länder* jsou ale pod trvalou supervizí státu. Školy jsou řízeny místně nebo přímo spolkovými zeměmi. Kooperace mezi spolkovými zeměmi začla v roce 1948, od kdy funguje S*tanding conference of the ministers of education and cultural affairs of the länder in the federal republic of Germany (Kultusministerkonferenz*), která koordinuje v nezbytné míře srovnatelnost vzdělávacího systému napříč Německem. Účastní se jí ministři a senátoři jednotlivých spolkových zemí odpovědných za vzdělávání. *Standing Conference* se řídí určitými pravidly.

Na regionální úrovni fungují ve spolkových zemích *The Ministries of Education, Cultural Affairs and the Ministries of Science* v *Länder*, která se navzájem liší. Mají významnou roli. Zodpovídají za všeobecné vzdělávání, vyšší vzdělávání, knihovny, archívy, vzdělávání dospělých, vztahy se státem a s dalšími partnery, např. s církvemi.

Zde jsou adresy a odkazy na ministerstva ve dvou spolkových zemích:

<u>Bavorsko</u>

BAYERISCHES STAATSMINISTERIUM
FÜR UNTERRICHT UND KULTUS
Salvatorstraße 2
80333 München

www.stmuk.bayern.de

BAYERISCHES STAATSMINISTERIUM FÜR
WISSENSCHAFT, FORSCHUNG UND KUNST
Salvatorstraße 2
80333 München
www.stmwfk.bayern.de

<u>Sasko</u>

SÄCHSISCHES STAATSMINISTERIUM FÜR WISSENSCHAFT UND KUNST
Wigardstraße 17
01097 Dresden
www.smwk.de

SÄCHSISCHES STAATSMINISTERIUM FÜR KULTUS
Carolaplatz 1
01097 Dresden
www.smk.sachsen.de

Supervize náleží ministerstvu školství. Spolkové země organizují strukturu škol a obsah vzdělávání tak, jak je daný školní legislativou. Supervize zahrnuje *Rechtsaufsicht* (právní supervize), *Fachaufsicht* (akademické supervize) a *Dienstaufsicht* (supervize zaměstnanců a veřejných škol).

Administrace na lokální úrovni probíhá následovně: Veřejné školy jsou z převážné části zřizovány a provozovány spolkovými zeměmi a *Kommunen* (místní samosprávou). Náklady na učitele nese spolková země a materiální a další personální náklady zase místní samospráva.

Místní samospráva, která provozuje školy a zajišťuje jejich financování, je popisována jako *Schulträger* (provozovatel). Existují i školy, které jsou mimo rámec působení místních samospráv, sem patří například některé *Fachschulen* a *Förderschulen* (speciální školy), které jsou státní – tedy jsou provozovány spolkovými zeměmi.

Primární školy *(Grundschule)* řídí ředitel, který zodpovídá za pedagogickou a vzdělávací činnost. Dbá na dodržování zákonných úprav a kooperuje s konferencí učitelů a *Schulkonferenz* (školní konferencí). V posledních letech se pravomoci ředitelů rozšířily a to ve smyslu větší právní autonomie škol. Ředitelé také vyhodnocují *Schulprogramme* (specifické programy).

Rozšiřují se možnosti větší participace žáků, učitelů a rodičů a dalších sociálních aktérů na řízení a fungování školy.

Povinná školní docházka

Povinná školní docházka pokrývá věk od 6 do 15 let ve většině *Länder*. Je tomu tak i v Bavorsku i Sasku. V jiných zemích končí v 16 letech. Pro ty, kteří nenavštěvují školu každodenně, končí povinná školní docházka v 18 letech.

Etapa vzdělávání	Věk žáků	Typ školy
Primární	6 až 10 let 6 až 12 let (Berlin & Brandenburg)	*Grundschule*
Nižší sekundární	10 až 12 let 10/12 až 15/16 let	*Orientierungsstufe* (fáze orientace v rámci různých typů škol) *Gymnasium/Realschule/Hauptschule/Gesamtschule* a typy škol nabízejících vzdělávací kurzy *(Schularten mit mehreren Bildungsgängen)*
Vyšší sekundární		15/16 až 18/19 let

Děti jsou zapisovány do *Grundschule* od věku 6 let. Základní vzdělávání je pro všechny děti stejné. Přechod z primární na vyšší úroveň je předmětem různých ustanovení a odvíjí se od legislativy v dané spolkové zemi. Na rozhodnutí ohledně volby typu školy se podílí také rodiče, škola, školní poradce a také dosažené výsledky. Kritéria přijetí jsou různě stanovována a záleží na vzdělávací instituci, jaká zvolí. Povinná školní docházka je zdarma.

Školní rok se pohybuje v rozmezí 188 dnů (5 denní výuka) a 208 (6 denní výuka) a to v období od srpna do června. Každá spolková země si délku školního roku upravuje sama. Každý týden zahrnuje 20 – 29 vyučovacích hodin v primárním vzdělávání a 28 – 32 hodin v sekundárním vzdělávání. Délka hodiny činí 45 minut. Vyučování může probíhat v blocích *(Blockunterricht).*

V roce 2009 bylo v jedné třídě v primárním vzdělávání průměrně 21,5 žáka a 24,6 v sekundárním vzdělávání. Děti jsou do tříd rozdělovány podle věku, na střední úrovni podle specializací. V primárním vzdělávání je učitel jeden, v sekundárním jsou specializovaní podle předmětů.

Ministr dané spolkové země určuje kurikulum, doporučuje vyučovací metody a učebnice. Základní disciplíny v primárním vzdělávání jsou čtení, psaní, aritmetika, úvod do přírodních a sociálních věd, výtvarná a hudební výchova, sport a náboženské vzdělávání. Kurikula sekundárního vzdělávání se odvíjí od typu školy, ale navazují na primární vzdělávání. Národní standardy vzdělávání přijaté *Standing Conference* jsou uplatňovány v *Grundschule, Hauptschulabschluss, Hauptschule* nebo v dalších nižších středních školách a *Mittlerer Schulabschluss* – předměty jsou vyučovány podobným způsobem.

Průběžné hodnocení založené na cvičeních a ústních zkoušeních jsou běžnou praxí na všech úrovních. Všechny děti automaticky postupují z první do druhé třídy základní školy. Je pravidlem, že postup do vyšší třídy se odvíjí od výsledků, promítnutých do školní zprávy *(Zeugnis)* na konci školního roku. Rozhodnutí je na konferenci *Klassenkonferenz,* kde se setkávají učitelé. Žák, který splnil standard na konci nižšího sekundárního vzdělávání, obdrží certifikát (*Hauptschulabschluss a Mittlerer Schulabschluss*).

Žáci se speciálními vzdělávacími potřebami

Hlavní koncentrace žáků se speciálními vzdělávacími potřebami je ve speciálních školách *(Sonderschulen, Förderschulen),* ale programy se začaly rozšiřovat i do hlavního vzdělávacího proudu. V roce 2009 méně než 5% žáků s povinnou školní docházkou navštěvovalo oddělené školy a rostoucí počet žáků se speciálními potřebami byl začleňován: 20,1% žáků ze všech se speciálními potřebami bylo součástí integrovaných programů. V duálním systému odborného vzdělávání a přípravy je podpora poskytována mladým lidem na základě zákona *(Sozialgesetzbuch III)* – a ta míří k mladým se speciálními vzdělávacími potřebami i sociálně znevýhodněným. Například se jedná o podporu přímo na pracovištích.

Jak jsou nositelé speciálních potřeb definováni? Speciální potřeby se vyskytují u dětí, které mají příležitosti, přístup nebo učení se nějakým způsobem omezené a posun dětí není možný bez obdržení speciální podpory ve vzdělávání (asistence). Terapeutická a sociální podpora může být poskytována i externími institucemi. Naplňování speciálních potřeb je limitováno možnostmi té které školy. Odpovědnost za procedurální naplňování potřeb leží na bedrech školy. Její reprezentanti – poradci / supervizoři disponují kompetencemi, aby posoudili vhodnou formu podpory. Děti se speciálními potřebami mohou obdržet finanční výpomoc, aby se mohli adekvátně účastnit výuky. Obzvláště pak v období povinné školní docházky a při absolvování všeobecného sekundárního vzdělávání. Podpora se také týká zajištění dopravy do školy.

Inkluze

Speciální vzdělávání má v Německu historické kořeny. V 19. století se jednalo o charitativní činnost a filantropii. V období 1880 až 1920 vznikaly školy pro zrakově postižené a hluchoněmé známé jako *Hilfsschulen*. Ty se po 2. světové válce transformovaly a od 60. a 70. let se do popředí dostává právo na participaci handicapovaných dětí ve standardním vzdělávání. Vzniká pestrá škála *Förderschulen* nebo speciálních škol (v některých spolkových zemích nesou název *Sonderschulen, Förderzentren nebo Schulen für Behinderte*). Rozhodnutí přijaté *Standing Conference of the Ministers of Education and Cultural Affairs of the Länder* v roce 1960 a 1972 o společném postupu při vzdělávání těchto dětí.

Debaty poslední doby se týkají rostoucího počtu různých forem podpory ve smyslu začleňování dětí do běžného školního prostředí. Od roku 1980 začal fungovat pilotní projekt začleňování dětí do hlavního vzdělávacího proudu. Objevily se různé formy spolupráce standardních a speciálních škol. Preferována byla individuální podpora. Koncept, kdy se rozhodovalo o rozdělení do škol standardních nebo speciálních (buď a/nebo), byl nahrazen konceptem *Sonderpädagogischer Förderbedarf* (speciálních vzdělávacích potřeb), který se orientuje na naplnění konkrétní potřeby vyplývající z typu postižení a situace dítěte. Koncept vyšel z nového porozumění znevýhodnění a vzdělávacích potřeb, byl vylepšen o diagnostické techniky, efektivnější odhalování a pojmenovávání znevýhodnění a prevenci a také vytváření lepších podmínek v mainstreamových školách.

Integrace začala nejdříve v prostředí primárních škol, aby se dále vytvořily podmínky pro vstup do všeobecného sekundárního školství. V září 2008 *Standing Conference a German Olympic Sports Confederation (Deutscher Olympischer Sportbund – DOSB)* přijaly doporučení týkající se podpory sportovních aktivit dětí se zdravotním postižením *(Gemeinsame Handlungsempfehlungen – Sport für Kinder und Jugendliche mit Behinderung).* Spolupráce standardních škol a speciálních *(Förderschulen)* existovala nezávisle na integračních procesech. To se týkalo například přemísťování dětí mezi oběma institucemi. Možnost odejít ze speciální školy zde existuje. Hodně záleží na samotném vzdělavateli, který posuzuje možnosti dítěte na přemístění. Žádost pochází od *Förderschule* nebo od rodičů nebo opatrovníků. Nově jsou speciální školy vnímány jako „tranzitní“, které mají děti navracet do hlavního vzdělávacího proudu. K tomuto běží řada pilotních projektů a akčních programů.

Legislativní rámec pro speciální vzdělávání je dán prostřednictvím *Basic Law (Grundgesetz, Art. 3),* dvanáctou kapitolou *Social Code (Sozialgesetzbuch XII – Sozialhilfe)* a dále ústavou spolkových zemí. Speciální školství bylo upravováno několikerými rezolucemi přijatými *Standing Conference of the Ministers of Education and Cultural Affairs of the Länder* a zvláště pak *Recommendations on the Organisation of Special Schools (Empfehlung zur Ordnung des Sonderschulwesens)* z března roku 1972. Ta se vztahovala k naplňování individuálních vzdělávacích potřeb. Současnou úpravou je *Recommendations on Special Needs Education in the Schools of the Federal Republic of Germany (Empfehlungen zur sonderpädagogischen Förderung in den Schulen in der Bundesrepublik Deutschland)* z května 1994. Speciální podpora je zaměřena na následující kategorie žáků s postižením:

- zraku
- pozornosti
- emocionálními a sociálními poruchami
- řeči
- mentálním
- sluchu
- fyzickým a pohybovým
- jinou nemocí.

Cílem je dětem a mladým lidem poskytnout takové formy individuální asistence, aby docházelo k jejich začleňování do společnosti ve škole i v zaměstnání, aby mohli participovat na společenském dění a vést nezávislý způsob života.

Jaká je specifická podpora žáků? Především se jedná o aplikaci inkluzivního vzdělávání. Žáci se speciálními vzdělávacími potřebami mohou navštěvovat mainstreamové školy za podpory různých forem asistence, praktické podpory a práva sdílet stejný fyzický prostor s ostatními dětmi. Učitelé jsou na zvládání situací připravováni, aby byli schopni poskytnout asistenci při zajištění mobility žáků, poradenství a spolupráci s ostatními vyučujícími. Toto vyžaduje kvalifikované specialisty z řad učitelů, zvládnutí individuálního plánování, monitorování a vyhodnocování procesu učení, koordinaci s ostatními pedagogy a dalšími odborníky.

Hodně *Förderschulen* a mainstreamových škol je v procesu rozvoje spolupráce. Jedná se o zvýšení prostupnosti a zajištění přechodu většího počtu žáků ze speciálních škol do standardních.

Na základě *Hamburg Agreement* mezi spolkovými zeměmi v říjnu 1971 došlo k harmonizaci vzdělávacího systému. Současně došlo k jasnému oddělení mainstreamových a speciálních škol, které nesly název *Förderschulen, Sonderschulen, Förderzentren* nebo *Schulen für Behinderte.* Na základě *Recommendations on the Organisation of Special Schools (Empfehlung zur Ordnung des Sonderschulwesens)* z roku 1972 byly rozlišeny tyto typy speciálních škol pro žáky s postižením:

- Zraku
- Sluchu
- Mentálním
- Tělesným
- Nemocí
- Vzdělávacím
- Řeči
- Behaviorálním

Struktura speciálních škol se liší podle spolkových zemí. Tyto školy musí být patřičně vybaveny a uzpůsobeny. Vedle nich existují také speciální vzdělávací centra *(Sonderpädagogische Förderzentren)*, jakési nadregionální instituce, které poskytují vzdělávání širokému spektru osob s postižením. Tato forma vzdělávání se odehrává v blízkosti místa bydliště a je poskytována odborníky. Ve speciálních školách nebo třídách se často vyučuje individuálně a v menších skupinách dětí. Terapeutické prvky (fyzioterapie, logopedie apod.) jsou začleněny do výuky, jsou její součástí.

Dále uvádíme vybrané statistické ukazatele týkající se počtu žáků se speciálními vzdělávacími potřebami (2008).

Focus of special education	Pupils with special educational support in			Attendance rate in per cent[1)]
	Mainstream schools	Special schools	Mainstream schools and special schools in total	
Learning	39,839	171,113	210,952	2.6
Sight	1,899	5,111	7,010	0.1
Hearing	3,914	10,976	14,890	0.2
Speech	13,834	37,465	51,299	0.6
Physical and motor development	6,208	24,942	31,150	0.4
Mental development	2,554	74,738	77,292	1.0
Emotional and social development	19,912	35,530	55,442	0.7
Sick	140	9,909	10,049	0.1
Types of special education not assigned to any other disability category	624	23,707	24,331	0.3
All types of special education	88,924	393,491	482,415	6.0

[1] Percentage of all pupils of compulsory schooling age (Years 1-10 including special schools)

Special schools in 2008

	Number of schools	Pupils	Proportion of the total of pupils attending the respective type of school in per cent
Publicly-maintained *Förderschulen*	2,672	323,577	82.2
Privately-maintained *Förderschulen*	630	69,914	17.8

Učitelé a personál škol

Učitelé primárního a sekundárního vzdělávání jsou připravováni na zaměstnání na univerzitách a vysokých školách, musí složit první a druhou *Staatsprüfung* (státní zkoušku) obvykle ze dvou předmětů a pedagogiky. Učitelé primárního stupně jsou vzděláváni všeobecně, učitelé sekundárního stupně se již specializují na jednotlivé předměty.

Učitelé jsou zaměstnanci spolkových zemí a podléhají pravidlům pro zaměstnance ve veřejné sféře. Nedávno došlo ke změně v oblasti vzdělávání učitelů – musí procházet počátečními učitelskými kurzy a to na všech typech škol. Tato reforma přípravy učitelů (probíhá průběžně od roku 1999) se týká zejména:

- Větší orientace na praxi během vzdělávání
- Zintenzivnění vztahu teoretické a praktické přípravy
- Větší pozornosti adaptaci začínajících učitelů
- Zlepšení schopnosti diagnostiky a metodických kompetencí

Do výuky jsou rovněž zaváděny standardy.

Zvláštní pozornost se věnuje přípravě učitelů pro speciální vzdělávání. Kvalifikace je součástí přípravy učitelů v rámci první a druhé státní zkoušky. Jedná se o speciální přípravné kurzy. Na základě rozhodnutí *Standing Conference of the Ministers of Education and Cultural Affairs of the Länder,* je *Regelstudienzeit* (standardní doba studia) prvního stupně studia maximálně 9 semestrů. Kurzy zahrnují pedagogické vědy, odborné zaměření na předmět nebo předmětovou skupinu a speciální vzdělávání. Přibližně polovina kurzů se věnuje právě studiu speciálního vzdělávání a to podle klasifikace postižení.

Aktuální debaty a trendy

K aktuálně diskutovaným tématům patří rozvoj vzdělávacího systému v období demografického poklesu a reorganizace kvalifikací podle potřeb, zejména ve vztahu k potřebě kvalifikované pracovní síly. V roce 2008 byl na federální úrovni vydán katalog *Getting ahead through education – The Qualification Initiative for Germany*. Tématem je také internacionalizace a zohlednění záležitostí týkajících se Evropské unie. Také se řeší harmonizace vzdělávání napříč spolkovými zeměmi a zavádění vzdělávacích standardů. Byl zřízen *Institute for Educational Progress (Institut zur Qualitätsentwicklung im Bildungswesen – IQB)* orientovaný na vyhodnocování výsledků vzdělávacího systému. Sílí snaha po monitorování systému vzdělávání. Rozšiřuje se finanční autonomie škol a rozvíjí specifické školní programy. Pozornost je věnována přípravě učitelů. V primárním vzdělávání je podporován rozvoj individuí, pozornost míří k orientaci na dítě a jeho potřeby a interdisciplinární přístup. Posílila se výuka cizích jazyků a spolupráce rodičů a školy.

Ve speciálním vzdělávání se objevují různorodé formy podpor žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Sílí důraz na jejich začleňování do mainstreamového školství. Byla spuštěna řada projektů na posílení integrace. Některé speciální školy se proměnily ve standardní. Zaváděno bylo inkluzívní vzdělávání a vytvářeny podmínek pro vzdělávání ve standardních školách.

Financování škol

Financování se řídí následujícím: Většina vzdělávacích institucí je podporována z veřejných zdrojů. Finance získávají přímým způsobem z veřejných rozpočtů. Financování vzdělávacího systému je záležitostí politických a administrativních dohod mezi státem, *Länder* a *Kommunen* (místní samospráva). Rozhodování se odehrává na všech třech úrovních, ale 90% veřejných prostředků poskytují *Länder* a místní samosprávy. V roce 2006 činily náklady na vzdělávání 3,8% HDP a 17,7% z celkového rozpočtu státu. Snahou je zvýšit podíl do roku 2015 na 10% HDP.

Primární a sekundární vzdělávání je financováno na výše zmíněném principu. Místní samospráva financuje ostatní pracovníky ve školství a materiální náklady, *Ministries of Education and Cultural Affairs of the Länder* financuje platy učitelů. Veřejné školství je bezplatné. Místní samosprávy získávají prostředky od spolkových zemí např. na úhradu dopravy dětí do a ze školy. Samosprávy jsou podporovány prostřednictvím grantů. Pokud škola slouží širšímu okolí, např. *Förderschulen* (speciální školy) a *Fachschulen*, potom je provozovatelem spolková země a hradí i neučitelské profese a provozní náklady. Snahou je složitě distribuované prostředky svěřit autonomní škole, která ví nejlépe, jak s nimi naložit. Nově může o svém rozpočtu rozhodovat management škol. Místní samosprávy hradí cca 20% nákladů škol a spolkové země cca 80%.

Public spending (basic funds) on education in 2006 by sector in national demarcation (Euro millions)

Sector	Expenditure
Pre-school education, out-of-school youth education	12,336
Schools	51,409
Institutions of higher education	19,374
Continuing education	2,043
Assistance schemes	4,027
Total	89,188

Education spending (basic funds) in 2006 by sector, and as a proportion of total public spending and gross domestic product, in national demarcation

Sector	per cent of total public spending	per cent of gross domestic product
Pre-school education, out-of-school youth education	2.45	0.53
Schools	10.23	2.21
Institutions of higher education	3.85	0.83
Continuing education	0.41	0.09
Assistance schemes	0.80	0.17
Total	17.74	3.84

Education spending (basic funds) in 2006 by sector and level of public administration (per cent) in national demarcation

Sector	Federation	Länder	Local Authorities	Total
Pre-school education, out-of-school youth education	1.3	37.5	61.2	100
Schools	1.7	79.6	18.7	100
Institutions of higher education	9.8	90.2	–	100
Continuing education	22.5	64.7	12.8	100
Assistance schemes	31.4	36.8	31.8	100
Total	5.2	73.8	21.0	100

Základní statistické ukazatele

V roce 2008 tvořil průměrný počet žáků na učitele ve *Grundschulen* 18,5. Průměrný počet žáků v jedné třídě byl 21,7 osob.

Primary schools – *Grundschulen* – in 2008

Schools	Teachers	Pupils
16,391	162,039	2,997,074

Privately-maintained primary schools – *Grundschulen* – in 2008

Number of schools	Pupils	Proportion of the total of pupils attending the respective type of school in per cent
669	78,158	2.6

Secondary schools providing general education by selected type of school, as per 2008

Type of school	
Non-type-*related Orientierungsstufe*	1,059
Hauptschulen	4,283
Schools offering both *Hauptschule* and *Realschule* courses	1,363
Realschulen	2,625
Gymnasien	3,070
Integrierte Gesamtschulen	705
Freie Waldorfschulen	204
Total	13,309

Pupils at selected secondary schools providing general education, as per 2008

Lower secondary level	
Non-type related *Orientierungsstufe*	104,552
Hauptschulen	823,052
Schools offering both *Hauptschule* and *Realschule* courses	302,269
Realschulen	1,262,499
Gymnasien	1,614,625
Integrierte Gesamtschulen	415,293
Freie Waldorfschulen	39,169
Total	4,561,459
Upper secondary level	
Gymnasien	854,324
Integrierte Gesamtschulen	77,565
Freie Waldorfschulen	14,490
Total	946,379

Distribution of pupils in grade 8 at lower secondary level by type of school, as per 2008

Type of school	Pupils	per cent
Hauptschulen	157,838	19.3
Schools offering both *Hauptschule* and *Realschule* courses	49,653	6.1
Realschulen	215,664	26.4
Gymnasien	279,467	34.2
Integrierte Gesamtschulen	71,342	8.7
Freie Waldorfschulen	6,477	0.8
Förderschulen[1]	36,893	4.5
Total	817,334	100.0

Evaluace

Diskuse o vyhodnocování a sledování kvality a výsledků vzdělávání a vzdělávacího systému se v Německu objevily později než v jiných srovnatelných zemích – koncem 80. let. Doposud nebyl stanoven žádný pevný a závazný rámec pro evaluaci výuky a vzdělávání. Systém kontroly ale existuje. Stát superviduje školy, probíhají statistická šetření realizovaná *Federal Statistical Office and by the Statistical Offices of the Länder*, ale i dalšími výzkumnými organizacemi.

V rámci vzdělávacího systému *Standing Conference of the Ministers of Education and Cultural Affairs of the Länder (Kultusministerkonferenz)*, tzv. *Konstanzer Beschluss* (od října 1997), sleduje kvalitu v několika vybraných spolkových zemích. Evaluační nástroje a kritéria se teprve budují.

V červnu 2002 *Ministers of Education and Cultural Affairs* přijalo rezoluci zabývající se národními *Bildungsstandards* (vzdělávací standardy). V roce 2003 a 2004 byly standardy zavedeny do primárního sektoru – na *Hauptschulabschluss* a *Mittlerer Schulabschluss.* V červnu 2006 *Standing Conference* přijala strategii pro monitoring vzdělávání, která se zaměřuje na:

- Účast v mezinárodních komparativních výzkumech
- Centrální sledování a srovnávání dosahování vzdělávacích standardů
- Komparativní studie mezi spolkovými zeměmi na úrovni jednotlivých škol
- Reportování na úrovni státu i spolkových zemí

Mezi některými spolkovými zeměmi proběhly srovnávací studie na určitá témata – např. míry jazykové (literární) gramotnosti pro různé skupiny. Od roku 2009 se srovnávací studie konají na základě vzdělávacích standardů a úspěšnosti jejich dosahování. V roce 2009 se konaly mezinárodní srovnávání v primárním a nižším sekundárním vzdělávání (VERA).

Německo se účastnilo srovnávání v rámci komparace PISA (2006). Z následujícího výčtu zemí Němci dosáhli následujících umístění:

- V přírodovědné gramotnosti obsadili 13. místo

	Science score
Finland	563
Hong Kong-China	542
Canada	534
Chinese Taipei	532
Estonia	531
Japan	531
New Zealand	530
Australia	527
Netherlands	525
Liechtenstein	522
Korea	522
Slovenia	519
Germany	516
United Kingdom	515
Czech Republic	513
Switzerland	512
Macao-China	511
Austria	511
Belgium	510
Ireland	508
Hungary	504
Sweden	503
Poland	498
Denmark	496
France	495

- V čtenářské gramotnosti obsadili 18. místo

	Reading score
Korea	556
Finland	547
Hong Kong-China	536
Canada	527
New Zealand	521
Ireland	517
Australia	513
Liechtenstein	510
Poland	508
Sweden	507
Netherlands	507
Belgium	501
Estonia	501
Switzerland	499
Japan	498
Chinese Taipei	496
United Kingdom	495
Germany	495
Denmark	494
Slovenia	494
Macao-China	492
Austria	490
France	488

- V matematické gramotnosti obsadili 20. místo.

	Mathematics score
Chinese Taipei	549
Finland	548
Hong Kong-China	547
Korea	547
Netherlands	531
Switzerland	530
Canada	527
Macao-China	525
Liechtenstein	525
Japan	523
New Zealand	522
Belgium	520
Australia	520
Estonia	515
Denmark	513
Czech Republic	510
Iceland	506
Austria	505
Slovenia	504
Germany	504
Sweden	502
Ireland	501
France	496
United Kingdom	495
Poland	495

Internacionalizace vzdělávacího systému

V roce 1977 vydala federální vláda zprávu a zřídila *Enquete Commission* s cílem zlepšit prezentaci německé kultury a Německa v zahraničí.

Po zprávě vydané *Enquete Commission* rozšířila *Standing Conference of the Ministers of Education and Cultural Affairs (Kultusministerkonferenz – KMK)* doporučení o prezentaci mezinárodní úrovně. V devadesátých letech se rozhořela veřejná debata o prezentaci kultury v zahraničí. V roce 2000 *Federal Foreign Office (Auswärtiges Amt)* v souladu s *Concept 2000 of Foreign Cultural Policy* redefinoval zahraniční kulturní politiku ve smyslu většímu přizpůsobování se proměnám a globalizaci.

VI. FRANCIE

Vzdělávací systém a institucionální zakotvení

V roce 2010 Francie a zahraniční *départements* (DOM) zahrnovaly celkem 15 miliónů žáků, učňů a studentů. Celý systém zabezpečovalo 969 600 zaměstnanců, z toho bylo 80 % učitelů. Oficiálním vyučovacím jazykem je francouzština. Místní jazyky jsou vyučovány jako součást jazykových kurzů.

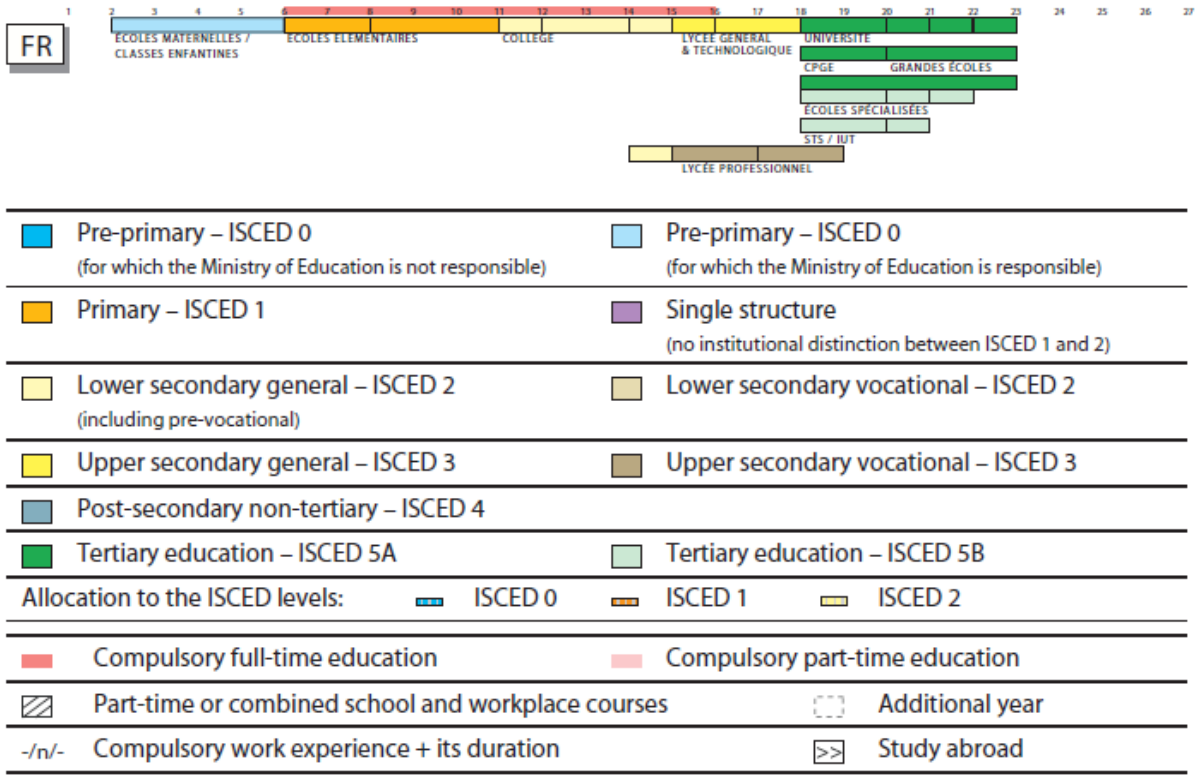
Vzdělávací systém patří pod správu ministerstva školství - *Ministry of National Education, Youth and Associations (Ministère de l'Éducation nationale, de la Jeunesse et de la Vie associative)*. Obsahuje veřejné i soukromé školství. Soukromé instituce mají s ministerstvem uzavřené smlouvy, kde je stanoven počet vyučujících a také financování – náklady na den *(day school package).* Většina dětí dochází do veřejných škol. 87,7% navštěvuje primární vzdělávání a 78,7 % sekundární vzdělávání. Poměr veřejného a soukromého školství v přepočtu na hlavu činí 6:1.

I přes snahu o decentralizaci, která se projevuje např. převedením budov a vybavení na místní samosprávy, pořád hraje důležitou roli ve vzdělávací politice stát. Ten prostřednictvím *Department of National Education* definuje kurikula pro každou úroveň vzdělávání a to prostřednictvím poměrně detailních pokynů, které se týkají vymezení vzdělávacích cílů a vyučovacích metod. Definuje všeobecné podmínky a nároky na přípravu učitelů, organizaci vyučování a také personální nároky. Stát zajišťuje finální zkoušky a vydávání národních diplomů, také certifikátu *baccalauréat,* který potvrzuje ukončení středního vzdělávání.

Stát prosazuje vzdělávací politiku prostřednictvím úřadu - *Department of National Education.* Francie je rozdělena do 30 *académies* a každá má svého ředitele. Académie představuje administrativní strukturu napříč regiony. Partnery jsou v primárním vzdělávání *komuny,* v nižším sekundárním vzdělávání *départements* pro *collèges* a regiony pro vyšší střední školy *(lycées).*

Rámcovou kostru profiluje stát, školy ale mají administrativní a správní autonomii, do jisté míry i finanční autonomii ve středním školství (*collèges* a *lycées*) na základě školního „projektu". Tento projekt je supervidován řadou orgánů. Třemi hlavními inspektoráty jsou *Inspection générale de l'Éducation nationale (IGEN)* – národní inspekce), *Inspection générale de l'Administration de l'Éducation nationale et de la Recherche (IGAENR* – národní vzdělávací a výzkumná inspekce) a *Inspection générale des Bibliothèques (IGB* – hlavní knihovnická inspekce). Také existují dva lokální inspektoráty: *Inspecteurs de l'Education nationale (IEN* – Národní inspekce pro vzdělávání) – pro primární školy a učitele a *Inspecteurs d'académie – Inspecteurs pédagogiques régionaux (IA-IPR – Académie inspectors* – regionální inspektoři) pro středoškolské pedagogy.

Strukturu vzdělávacího systému ilustruje následující schéma.

Povinná školní docházka platí od roku 1879. Je to rovněž datum vzniku sekulárního a bezplatného vzdělávání. Povinné vzdělávání se vztahovalo na děti ve věku 6 až 13 let. Školy byly řízeny místní samosprávou, ale jejich obsah (kurikulum) určoval stát.

Důležité je, že sekularizace je jedním ze tří hlavních principů školství. Školy musí být nábožensky neutrální a nefonfesionální. Od roku 2004 se také datuje ve státních školách zákaz nošení náboženských symbolů a ošacení symbolizující náboženskou příslušnost *(zákon 2004-228).* Nejsou ale zakázány modlitebny či kaple *(dekret č. 88-112, 24. duben 1988).*

Dnes je povinné školství určeno dětem ve věku 6 až 16 let. Zahrnuje pět let primárního vzdělávání a pět let sekundárního vzdělávání: 4 roky *collège* (nižší sekundární vzdělávání), na které navazuje 1 rok *lycée* (vyšší sekundární vzdělávání). Poté může dítě pokračovat ve finálním roce *lycée*, což odpovídá věku 17/18 let a vstoupit do vyššího vzdělávání. Podmínkou je složení státní zkoušky. Pak se pokračuje bakalářským studiem.

Primární vzdělávání zahrnuje:

- Pre-primární stupeň: *école maternelle*, je bezplatný pro děti ve věku 3 až 6 let
- Primární stupeň: je pro děti od 6 do 11/12 let.

Přechod do středního vzdělávání není podmíněn zkouškami, je automatický.

Sekundární vzdělávání zahrnuje:

- *Collège* (nižší sekundární), povinné pro děti ve věku od 11 do 14/15 let, je ukončeno diplomem.
- *Lycée (*vyšší sekundární), zdarma, pro děti od 15 do 18 let. Může jít o všeobecné, technické nebo odborné lyceum.

Administrace a řízení

Francouzský vzdělávací systém je od svých počátků centralizovaný. Od roku 1982 začala jeho decentralizace, která přerozdělila pravomoc státní administrativy a lokálních samospráv. Stát ale přesto hraje primární úlohu. Zůstává garantem vzdělávání jako veřejné služby. Definuje rámec vzdělávání a kurikula. Zajišťuje vzdělávání učitelů a školského personálu. Lokální úrovně mají specifické zodpovědnosti za jisté typy škol. Od decentralizační reformy v roce 2004 mají *départements* zodpovědnost za *collèges* a regiony za *lycées* (čl. 79 a 84, 2004).

Národní úroveň představuje stát, který vymezuje pravidla a nároky – na učitele, žáky i provozovatele škol. Od roku 2007 je vzdělávací systém pod pravomocí dvou ministerstev: *Ministry for Education* a *Ministry for Higher Education and Research.*

Minister for Education tvoří:

- Generální inspekce - *Inspection Générale de l'Éducation Nationale (IGEN)* a *Inspection Générale de l'Administration de l'Education Nationale et de la Recherche (IGAENR)*
- skupina úřadů – centrální administrace
- další organizace (rada vyššího vzdělávání apod.).

Ministr školství odpovídá za *Department for Higher Education, the Department for Research and Innovation, Libraries Department, Delegation for Internet Use* and *Cabinet Bureau.*

Na regionální úrovni se řeší především „akademická" půda.

Na úrovni lokální *(départements)* působí inspektoráty. *Inspecteur d'académie* dohlíží nad primárním i sekundárním školstvím.

Za řízení školství odpovídají lokální úroveň a stát. Také management vzdělávacích institucí. Obce odpovídají za řízení základních škol. Náklady nese stát.

Povinná školní docházka

Vzdělávání je povinné pro žáky od 6 do 16 let a zahrnuje tři samostatné etapy.

Etapa vzdělávání	Věk žáků	Typ školy
Primární	6 až 11 let	*École primaire*
Nižší sekundární	11 až 15 let	*Collège*
	15 – 16 let	První rok - *lycée général et technologique* (všeobecné a technické střední školy) - *lycée professionnel* (profesní střední školy)

Žáci mají garantováno přijetí na *collège* nebo *lycée* v blízkosti jejich bydliště. Pokud jsou místa obsazená, o umístění rozhoduje inspektorát na základě zohlednění např. znevýhodnění, zohlednění zdravotního stavu apod. Vzdělávání je bezplatné.

Školní rok má 180 dnů, začíná v září a končí v červnu. Školy fungují šest dní v týdnu, s drobnými výjimkami. Každý týden obsahuje 24 hodin po 60 minutách – pro základní školství a 25,5 až 30 hodin po 55 minutách pro střední školy. Celkem za rok se v primárním školství odučí 864 hodin a v nižším sekundárním školství 936 hodin.

Nejsou předepsané počty žáků v třídách. Národní průměr činí 25 žáků v primárním vzdělávání, 28 v lycejích a 20 v odborných lycejích. Třídy jsou tvořeny podle věkových skupin žáků. Primární vzdělávání má jednoho vyhrazeného učitele s výjimkou moderních jazyků a sportu, v sekundárním vzdělávání je učitelů více – podle specializací.

Ministerstvo školství *(Minister of National Education)* definuje školní programy, výukové cíle a znalosti a dovednosti, kterých se má dosáhnout. Toto je sepsáno pro povinné vzdělávání ve výnosu č. 2006-830 z 11. června 2006. Učitelé si vybírají metody a školní učebnice. Kurikulum obsahuje: čtení, psaní, aritmetiku, rozvoj motoriky a dovedností. Nižší sekundární kurikulum zahrnuje 8 nebo 9 předmětů.

Primární školy a *collège* jsou organizovány do vzdělávacích cyklů:

- primární má dva cykly – základní začíná přijetím do školky, pokračuje přípravnými třídami (první dva roky školy) tzv. *cours préparatoire* (CP – přípravné třídy) až po *cours moyen* (CM1 and CM2 – střední třídy) před přijetím na *collège*.

- *collège* (nižší sekundární vzdělávání), které je rozděleno do tří cyklů:

  a) adaptační cyklus, 6 rok (11 – 12 let)
  b) centrální cyklus, 5 a 4 rok (12 – 14 let)
  c) průvodcovský cyklus, 3 rok (14 – 15 let).

Student může opakovat rok, ale vždy na konci cyklu. Rodiče se proti takovému rozhodnutí mohou odvolat. Koná se povinné národní testování CE1 (první rok primárního vzdělávání) a CM2 (druhý rok střední třídy primární školy), ale nemají vliv na postup žáka mezi třídami.

Primární vzdělávání neukončují žádné zkoušky, které by podmiňovaly postup do nižšího sekundárního vzdělávání. Ve věku 12 let se žáci registrují na *college*. Není zde žádný dokument či certifikát o ukončení primárního vzdělávání. Žáci, kteří mají problémy např. sociální či vzdělávací na konci primárního vzdělávání, navštěvují SEGPA – všeobecné a profesní vzdělávání v rámci *collèges.* Navíc od 4. třídy (3. rok na *collège*), mohou žáci od svých 14 let dobrovolně navštěvovat profesní a tréninkové kurzy, zatímco pokračují ve všeobecném vzdělávání. Ve 4. roce se žáci rozhodují, zdali pokračovat:

- ve všeobecném vzdělávání ve 3. roce (poslední rok *collège*)
- v odborném vzdělávání ve 3. roce (poslední rok *collège*) 6 hodin denně
- ve 3. roce přípravným studiem odborného výcviku, testováno od roku 2011
- na DIMA (úvodní pracovní/vzdělávací odborné kurzy)

Na konci posledních dvou let *collège* (4 a 3 rok) žáci obdrží národní certifikát.

Žáci se speciálními vzdělávacími potřebami

Žáci se speciálními vzdělávacími potřebami navštěvují běžné školy. V primárních školách *classes d'intégration scolaire* (CLIS – integrační třídy) přijímají žáky s mentálními, sluchovými a fyzickými potížemi a jsou přizpůsobeny věku, typu a rozsahu postižení přímo ve standardním školním prostředí. V sekundárním vzdělávání *sections d'enseignement général et professionnl adapté* (SEGPA – všeobecná a odborná adaptovaná vzdělávací sekce) přijímají žáky se vzdělávacími potížemi v momentu opuštění primárního vzdělávání.

Navíc byla zřízena *unités pédagogiques d'intégration* (UPI – integrační zařízení) v určitém počtu *collèges* a jsou určena dětem navštěvujícím CLIS, aby byla zajištěna kontinuita z primárního na sekundární stupeň. Žáci tak profitují z přizpůsobivšího se systému, který je součástí standardního školního prostředí. Tento systém se začal rozšiřovat.

Pro žáky s vážnými potížemi jsou určeny specializované instituce, supervidované úřadem – *Department of National Education* (EREA). Navštěvují je žáci ve věku 11 – 18 let, které nemohou navštěvovat národní vzdělávací instituce.

Kategorie děti se speciálními vzdělávacími potřebami je široce vymezena. Patří sem děti s různými druhy postižení, sociálně znevýhodněné, děti imigrantů a různých menšinových skupin. Čl. 26 zákona přijatého 23. dubna 2005 vymezuje základní legislativní rámec. Popisuje podmínky a rozsah postižení, byť velmi obecně, ale podmínky jsou dané.

Kategorie, kterým je speciální péče určena, jsou:

- žáci postiženi vadami řeči
- žáci zdravotně postižení
- dospívající, kteří jsou předmětem soudních opatření
- neúspěšní a selhávající žáci
- intelektuálně vyspělé děti

Inkluze

Systém inkluzívního vzdělávání se ve Francii utvářel v průběhu poválečných dekád až do současnosti. Jeho smyslem bylo nevytvářet segregované vzdělávání. Systém prošel třemi fázemi:

a) Implementací speciálního vzdělávacího systému
b) Adaptační politikou
c) Vstoupením do škol

V první fázi se v rámci vzdělávacího systému vytvářel prostor pro specializované vzdělávání – rostl počet specializovaných tříd a vzdělávacích institucí a došlo k diverzifikaci kategorií osob s postižením.

Ve druhé fázi byla podporována politika školní adaptace. Ta zahrnovala pedagogicko-psychologickou podporu (GAPP) - ustavení školních psychologů, pedagogických poradců apod., a dále adaptační sekce a třídy napříč celým vzdělávacím systémem.

Ve třetí fázi, od 70. let, začaly být děti ponechávány v běžném vzdělávacím prostředí škol. Základem se stala legislativa z 30. června 1975 podporující inkluzi. Od roku 1981 došlo ke dvěma zásadním změnám:

- Přijetí zákona v červnu 1982 jako základ integrační politiky
- Přijetí zákona v červnu 1983 specifikujícího technické a praktické podmínky implementace integrační politiky

Politika byla vyhodnocována a v roce 2005 byly přijaty další specifikace a také všeobecný závazek pečovat o všechny děti s postižením (na základě výčtu zákona) a rozvíjet individuální projekty na zajištění inkluze.

Od roku 2005 platí zákon o rovných právech a příležitostech, participaci a občanství pro osoby znevýhodněné. Zákon stanoví práva pro znevýhodněné děti a také povinnosti pro školy. Víceletý plán byl přijat v roce 2008 a začal být aplikován od roku 2008. Tento plán zahrnuje:

- Podporu rodin a informační servis, telefonickou platformu
- Překlad programů do Braillova písma
- Přenastavení vztahu školy a zdravotně-sociálních organizací
- Zlepšení školní docházky a účasti dětí s problémy sluchu
- Specifické vyhodnocování a evaluace žáků
- Příprava a speciální trénink učitelů
- Příprava a speciální trénink dalších pracovníků
- Vytvoření nového systému inspekcí

Dále byla vytvořena interní ministerská komise. V roce 2009 došlo k přehodnocení priorit a vznikl program *Give all pupils a chance of Access*, který obsahoval 8 prvků:

- Prevence vypadávání a odchodů žáků ze vzdělávání
- Ustavení Výborů školní excelence s cílem prioritně sledovat oblast znevýhodnění
- Zlepšit přístup k přípravným třídám, zlepšit informování a kvalitu personálu
- Podpořit podporu vzdělávání ve škole
- Tvorba mixovaných škol *(bussing)* s cílm dosáhnout menší homogenity *(social mix)*
- Vznik míst *excelence* na úrovni *lycées*
- Vytváření pracovních stáží v akademiích
- Zlepšit podmínky vzdělávání v deteritorializovaných školách *(social mix)* – urbánní řízení / plánování.

Rodiny znevýhodněných žáků jsou finančně podporovány místními samosprávami – zejména v oblasti dopravy a stravy. Systémy podpor jsou propracovány podle pravidel.

Učitelé a personál škol

Učitelé primárních a sekundárních škol musí mít ukončené magisterské studium. Vzdělávání je zakončeno *concours externe de recrutement de professeur des écoles (CERPE – external primary teacher's entrance exam), certificat d'aptitude au professorat de l'enseignement du second degré (CAPES – secondary teacher's aptitude certificate); certificat d'aptitude au professorat de l'éducation physique et sportive, second degré (CAPEPS – secondary physical education and sports teacher's aptitude certificate); certificat d'aptitude au professorat des lycées professionnels (CAPLP – vocational secondary teacher's aptitude certificate); certificat d'aptitude au professorat de l'enseignement technologique (CAPET – technological secondary teacher's aptitude certificate).*

Během prvního roku užívají učitelé systému podpory *(initial training*). Rozvrh učitele se odvíjí od typu školy. V primárním vzdělávání učitel odučí 864 hodin pro všechny žáky.

Reforma vzdělávání se dotkla i přípravy učitelů na profesi. Cílem bylo zlepšit přípravu na profesi. Od roku 2009 příprava učitelů zahrnuje 3 roky univerzitních studií a 2 roky přípravy IUFM. Od roku 2010 zahrnuje 3 roky univerzitních studií a 2 roky magisterského stupně – 1 rok univerzitní přípravy a praktik a 1 rok placených stáží).

Aktuální debaty a trendy

Zásadní reforma se týkala školního roku 2009 – 2010, se zaměřením na prevenci odchodů a neúspěšnosti a zajištění šance na úspěšné zvládnutí vzdělávání. Reforma se týkala všech vzdělávacích stupňů.

Na předprimárním stupni se začaly vyrovnávat sociální nerovnosti a jejich dopady. V primárním vzdělávání se kladl důraz na rozvoj podpůrných systémů zaměřených na zajištění úspěšnosti dětí. Na nižším sekundárním stupni se pozornost věnovala zajištění prostupnosti vzdělávacího systému a hodnocení osvojování základních kompetencí.

Financování škol

Více než 80% nákladů na vzdělávání je hrazeno státem (ministerstvo školství, jiná ministerstva, samospráva). Další náklady nesou rodiny žáků a studentů a soukromý sektor.

Od roku 2004, kdy došlo ke změně legislativy, hradí náklady kraje, které se staly provozovateli veřejných *lycées*, speciálních vzdělávacích institucí a námořnických *lycées*. Kraje nesou odpovědnost za provoz, výstavbu, rekonstrukci, opravy a vybavení. Také se podílí na učňovském vzdělávání a odborné přípravě mladých lidí hledajících zaměstnání nebo na profesní adaptaci.

Département je od roku 2004 provozovatelem veřejných *collèges* nalézajících se na jejich územích. Jejich odpovědnost se týká veškeré údržby a provozu. Obce zase odpovídají za předškolní a primární zařízení, které jsou na jejím teritoriu.

V roce 2008 náklady činily 129,4 bil. €, tj. 6,6% HDP. V roce 2010 náklad ministerstva pro vzdělávání (pre-primární, primární a sekundární) činil €60,8 bil., tj. 21% státního rozpočtu. V roce 2009 číslo stouplo o 1,56%.

Základní statistické ukazatele

Dále uvádíme významné ukazatele za školní rok 2008/2009.

Průměrná velikost třídy (za veřejný i soukromý sektor) je 24,5 dětí v *Collège*, 27,6 dětí za veřejné a technické *lycée* a 18,9 za odborné *lycée*.

Počet jednotlivých školských zařízení je 475 (veřejných) and 367 (privátních) *Collège*, 957 (veřejných) and 401 (soukromých) všeobecných a technických *lycée* a 422 (veřejných) a 174 (privátních) odborných *lycée*.

Celkový počet učitelů sekundárního vzdělávání je ve veřejném sektoru 393 860, z nichž 57,5% jsou ženy. Počet ostatních pracovníků v sekundárním školství je ve veřejném sektoru 60 681.

Žáci

Number of *collège* pupils, public and private sectors % of private sector pupils	3,088,500 21.4
Number of *lycée* pupils public and private sectors % of private sector pupils	1,446,900 21.4
Number of vocational *lycée* pupils public and private sectors % of private sector pupils	703,100 21.6

Other types of education

Total number of apprentices, public and private sectors	407,809
Secondary agricultural education, public and private sectors	151,865

Vzdělávací instituce

Number of *collèges* and *lycées* Public Private	11,413 7,919 3,494
Number of *collèges*	5,260
Number of *lycées*	1,567
Including vocational *lycées*	1,012
Number of regional adapted education schools	1,696

Evaluace

Evaluace na státní úrovni probíhá pod taktovkou DEPP (*Assessment, Prospects and Performance Directorate*) *of the Ministry for national Education*, a dále ji zajišťuje systém inspekcí (IGEN) a (IGAENR).

Základ hodnocení výsledků vzdělávání byl položen v 19. století a prostupuje jím centralizovaný přístup ke vzdělávání. Jeho základem byl systém inspekcí.

Pokusy o systematické vyhodnocování se objevují v 70. a 80. letech. Jednalo se o řadu survey prováděných ministerstvem. V roce 1986 vzniká DEP *(Evaluation and Planning Department)*, který se proměňuje v roce 2006 v DEPP *(Performance, Evaluation and*

Planning Department). Věnuje se shromažďování a vyhodnocování informací o vzdělávacím systému a vývoji nástrojů vyhodnocování vzdělávání. *Collèges* a *lycées* byla předmětem hodnocení, což bylo dáno zákonem. Stát si nárokuje a uplatňuje možnost ověřovat výsledky svých programů a implementací. Mění se i role inspekcí. IGEN ověřuje, jak vzdělávací systém funguje, IGAENR se zaměřuje na jeho výsledky a efektivitu.

Každý rok jsou stanovovány priority evaluace pro inspekce. Pro rok 2009/2010 byla prioritou podpora vzdělávacích reforem a kontrola jejich zavádění, ale i rozvoj tématických studií. Pozornost se týkala:

- Reformy primárního školství
- Renovace kurikula odborného vzdělávání

A co se vyhodnocuje a sleduje? Vyhodnocuje se:

- podpora dětem v primárním vzdělávání,
- praktika a cvičení,
- učebnice
- průběžné vzdělávání učitelů.

V primárním a sekundárním vzdělávání je evaluace součástí vzdělávacího procesu. Evaluace je soustředěna do CE1 (druhý rok základní školy) a *sixième* třídy (první rok collège) a od roku 2007 také do CM2 tříd (poslední rok primárního vzdělávání) s cílem sledovat potíže systému a vzdělávání. Zapojeny jsou samotné děti a smyslem je zjistit jejich potřeby.

Národní evaluace v CE1 a CM2 zahrnuje francouzštinu a matematiku a cílem je:

- ověřit jazykové kompetence
- poskytnout rodičům přehled o výsledcích školy
- vytvořit nové indikátory úspěšné výuky
- vytvářet nové nástroje pro celý vzdělávací systém.

RAR *(Ambition Success Network)* politika se zaměřuje na diagnostickou evaluaci. Sledovala indikátory školní úspěšnosti. Provádí se také tzv. *stake-holder* evaluace, která se zaměřuje na významné aktéry školního systému a jejich vstupy a užitek.

Francie se účastnila srovnávání v rámci komparace PISA (2006). Zde jsou výsledky umístění:

- v přírodovědné gramotnosti obsadili 25. Místo,

	Science score
Finland	563
Hong Kong-China	542
Canada	534
Chinese Taipei	532
Estonia	531
Japan	531
New Zealand	530
Australia	527
Netherlands	525
Liechtenstein	522
Korea	522
Slovenia	519
Germany	516
United Kingdom	515
Czech Republic	513
Switzerland	512
Macao-China	511
Austria	511
Belgium	510
Ireland	508
Hungary	504
Sweden	503
Poland	498
Denmark	496
France	495

- ve čtenářské gramotnosti obsadili 24 místo,

	Reading score
Korea	556
Finland	547
Hong Kong-China	536
Canada	527
New Zealand	521
Ireland	517
Australia	513
Liechtenstein	510
Poland	508
Sweden	507
Netherlands	507
Belgium	501
Estonia	501
Switzerland	499
Japan	498
Chinese Taipei	496
United Kingdom	495
Germany	495
Denmark	494
Slovenia	494
Macao-China	492
Austria	490
France	488

- v matematické gramotnosti obsadili 23. místo.

	Mathematics score
Chinese Taipei	549
Finland	548
Hong Kong-China	547
Korea	547
Netherlands	531
Switzerland	530
Canada	527
Macao-China	525
Liechtenstein	525
Japan	523
New Zealand	522
Belgium	520
Australia	520
Estonia	515
Denmark	513
Czech Republic	510
Iceland	506
Austria	505
Slovenia	504
Germany	504
Sweden	502
Ireland	501
France	496
United Kingdom	495
Poland	495

Internacionalizace vzdělávacího systému

Internacionalizace školského systému je spojena s historií francouzské „kulturní“ diplomacie. Ta se po druhé světové válce dosti proměnila. Rozvinul se systém partnerství a výměn se zahraničím, i s okolními zeměmi (Tunisko, Maroko). Důraz se kladl na výuku cizích jazyků a to v odborném vzdělávání a přípravě. Od roku 1985 se uzavírají vícestranné dohody o spolupráci. Země se více otevírá studentům zvenčí. Od roku 1985 do roku 2000 mířila velká podpora demokratizaci v postkomunistických zemích a rozšíření technické spolupráce s francouzsky hovořícími teritorii. V rámci EU se rozvíjí programy mobility. Za francouzského předsednictví (2008) byl prioritou rozvoj vzdělávacích a odborných příprav.

Probíhá řada mezinárodních srovnávacích studií a výměn (evaluace, PISA, INES, *Improve the management of school institutions, Equality in education, Education and integration of young children, International network against bullying and violence at school, Training of migrants*).

VII. ZÁVĚR: KOMPARACE VZDĚLÁVACÍCH SYSTÉMŮ

V závěru porovnáme hlavní rysy sledovaných školských systémů. **Vzdělávací systémy a jejich institucionální zakotvení** se do značné míry podobají. Vychází jednak z tradice daného státu a do značné míry jsou podmíněny administrativními strukturami zemí, které se liší. Vzdělávací systémy, přestože to není v databázích explicitně řečeno, se potýkají s problémy demokratizace a otevřenosti vůči celé sociální struktuře zemí. Navíc se setkávají s novými výzvami, především se jedná o zařazení dětí imigrantů do vzdělávacích systémů, což je již zmiňováno zcela explicitně.

Převážná část vzdělávacího systému je veřejná, podíl soukromých vzdělávacích institucí se pohybuje v Rakousku na hranici 12%, v Dánsku 16%, v Německu 7,9% a ve Francii 16%. Školské systémy se liší svým zařazením do administrativní správy – především se pravomoci dělí mezi stát a samosprávné orgány – kraje či spolkové země a obce. Ve Francii zcela dominuje stát, jinde jsou pravomoci přenášeny směrem ke krajům / spolkovým zemím.

Legislativní kompetence v oblasti vzdělávání jsou v Rakousku rozděleny mezi *Bund* (Federace) a *Länder*. Federace má všeobecnou odpovědnost za fungování vzdělávacího systému a „virtuálně" pokrývá všechny školy a zodpovídá za školní instrukce, veřejné i soukromé školy a za organizaci učitelů (počty). *Länder* zodpovídají za zajištění učitelů a personálu ve veřejném školství. Navíc podporují obce (*municipalities*) při budování a udržování škol prostřednictvím fondů na školy a prostředků, které administrují. Školy jsou autonomní, co se týká nakládání s rozpočtem a možnosti přizpůsobení kurikula místním potřebám. Celý systém spadá pod dohled inspektorů, kteří jsou zemští, okrskoví pro povinnou školní docházku a předmětoví pro vyšší sekundární vzdělávání.

V Dánsku se vzdělávací instituce transformovaly do podoby samostatných organizací financovaných státem. Legislativa zahrnuje strukturu a obsah vzdělávání, financování a v některých případech kurikula apod. Ministerstvo školství se stará o *Folkeskole*, tedy povinné primární a nižší sekundární vzdělávání společně s obcemi. V Dánsku obce zveřejňují každoroční zprávy o kvalitě, které popisují vzdělávání v obcích. Od roku 2008 se dánský vzdělávací systém skládá z 10-letého primárního a nižšího sekundárního vzdělávání, po kterém se dítě může rozhodnout mezi akademicky orientovaným vzděláváním a odborně zaměřeným praktickým vzděláváním. Další zlom ve vzdělávací dráze se koná až ve věku 19/20 let mezi univerzitním a neuniverzitním vzděláváním.

V Německu je odpovědnost za vzdělávací systém podmíněna federální strukturou státu. Podle zákona je legislativa a administrace primárně odpovědností *Länd*er. Situace je zde složitější díky administrativnímu členění – jednotlivé spolkové země jsou nuceny kooperovat a slaďovat svůj postup či standardy. Děje se tak v rámci *Standing Conference of the Ministers of Education and Cultural Affairs of the Länder in the Federal Republic of Germany (Kultusministerkonferenz – KMK).* Odpovědnost federální vlády za vzdělávání je dána

zákonem *(Basic Law).* Patří k ní legislativa upravující přijímání do vyšších stupňů vzdělávání, finanční účast při podpoře vzdělávání mladších akademických pracovníků. Zákon rovněž upravuje formy spolupráce mezi federací a *Länder*.

I přes snahu o decentralizaci, která se projevuje např. převedením budov a vybavení na místní samosprávy, pořád ve Francii hraje důležitou roli ve vzdělávací politice stát. Ten definuje kurikula pro každou úroveň vzdělávání a to prostřednictvím poměrně detailních pokynů, které se týkají vymezení vzdělávacích cílů a vyučovacích metod. Definuje všeobecné podmínky a nároky na přípravu učitelů, organizaci vyučování a také personální nároky. Stát prosazuje vzdělávací politiku prostřednictvím sofistikované byrokratické struktury. Francie je rozdělena do 30 *académies* a ty jsou výkonnou administrativní strukturou napříč zemí. Rámcovou kostru profiluje stát, školy ale mají administrativní a správní autonomii. Školský systém je pod intenzivním dohledem inspektorátů.

Všechny vzdělávací systémy prochází v posledních letech reformami. I ve Francii sledujeme snahy o decentralizaci. Všude ale nalézáme snahy o demokratizaci systémů a jejich otevřenosti vůči různým kategoriím znevýhodněných osob – na jedné straně se jedná o osoby se zdravotním postižením, na druhé straně o osoby se sociálním znevýhodněním. Definice těchto znevýhodnění jsou ale v zákonných úpravách poměrně vágně vymezené a záleží na senzitivitě různých aktérů, zejména učitelů a rodičů, kteří se na vymezení znevýhodnění podílí v rámci každého individuálního případu.

Nepřehlédnutelný je také důraz vzdělávacích systémů na praxi – žáků i učitelů. Žáci jsou směřováni do světa práce, snad nejvýrazněji je tomu tak v Německu skrze systém propojení škol a zaměstnavatelů. Také u učitelů se prosazuje více praxe a to už v rámci přípravy učitelů, kdy se do ní stále více vkrádá získávání praxe přímo ve školním prostředí.

Vzdělávací systémy se liší ve vztahu k náboženství. V německy mluvících zemích je přítomné náboženské vzdělávání, případně katolická církev provozuje vlastní vzdělávací instituce, které se skrývají pod označením privátní. Extrémní pozici zaujímá Francie, která svůj sekulární model prosazuje i v současnosti.

Administrace a řízení je v Rakousku záležitostí federální a provinční (krajské) úrovně. Krajská úroveň zodpovídá částečně nebo úplně za učitele v rámci povinného vzdělávání a také za školy zemědělské a lesnické. Celá administrace je vedena a rozdělena mezi federální, provinční a lokální aktéry. Lokální administrátoři jsou nezávislí. Federální úroveň odpovídá za legislativu a fungování povinného vzdělávání, výuky a kurikula, privátní školy, strukturální nastavení systému, školní inspekci a za celý systém vyššího středního vzdělávání a středního a vyššího technického a odborného vzdělávání. Federální úroveň tvoří legislativní rámec a provinční zodpovídá za implementaci legislativy a za organizaci veřejných škol povinné školní docházky. Administrace na regionální úrovni se týká provincií (krajů). Federální úroveň předává výkonné pravomoci přímo lokální úrovni (souvisí s administrativním členěním) prostřednictvím *Bezirksschulräte* (místní školní výbory).

V Dánsku byly v minulých letech přeneseny otázky řízení ze státu na vzdělávací instituce a na uživatele vzdělávacího systému. Systém vzdělávání byl zásadně reformován směrem k decentralizaci kompetencí a přenesení zodpovědnosti na vzdělávací instituce. Řízení na školách určuje ředitel školy, školní výbor a další orgány. V primárním a nižším středním vzdělávání je základním prvkem řízení ředitel a volený školní výbor.

V Německu je odpovědným aktérem federální vláda, v přenesené působnosti potom federální ministerstvo. Primární zodpovědnost za vzdělávací systém nesou *Länder*. Zodpovídají za školský systém, vyšší vzdělávání a vzdělávání dospělých. *Länder* jsou ale pod trvalou supervizí státu. Školy jsou řízeny místně nebo přímo spolkovými zeměmi. Administrace na lokální úrovni probíhá následovně: Veřejné školy jsou z převážné části zřizovány a provozovány spolkovými zeměmi a *Kommunen* (místní samosprávou). Náklady na učitele nese spolková země a materiální a další personální náklady zase místní samospráva.

Velký kontrast nalézáme mezi Dánskem a Francií, kde je vzdělávací systém od svých počátků centralizovaný. Od roku 1982 začala jeho decentralizace, která přerozdělila pravomoc státní administrativy a lokálních samospráv. Stát ale přesto hraje primární úlohu. Zůstává garantem vzdělávání jako veřejné služby. Definuje rámec vzdělávání a kurikula. Zajišťuje vzdělávání učitelů a školského personálu. Lokální úrovně mají specifické zodpovědnosti za jisté typy škol. Za řízení školství odpovídají lokální úroveň a stát. Také management vzdělávacích institucí. Obce odpovídají za řízení základních škol. Náklady nese stát.

Povinná školní docházka je v Rakousku rozložena do 9 let a věk nástupu do školy je 6 let. Člení se do tří etap: primární vzdělávání, nižší sekundární vzdělávání a první rok vyššího sekundárního vzdělávání. Tyto tři etapy pokrývají věk dětí od 6 do 15 let a etapy umožňují studium na různých typech škol. Přechod na nižší sekundární vzdělávání je plynulé na základě úspěšného dokončení čtyř tříd primárního vzdělávání. Přijetí na *Allgemeinbildende höhere Schule (AHS)* je podmíněno dokončením čtyř let nižšího sekundárního vzdělávání nebo přijímacími testy. Přijímání do škol je dáno místem bydliště a věkem. Dítě z daného okrsku má automatický nárok na přijetí, naopak škola mimo okrsek, v němž bydlí, může dítě odmítnout. Během povinné školní docházky neexistuje žádný formální systém externího testování. Ohodnocení provádí učitel na základě školní účasti a výsledků ústních, písemných, praktických či výtvarných prací a úkolů. Pravidlem je, že postup na vyšší úroveň závisí na kladném zvládnutí výsledků ve všech předmětech. Výjimkou je primární vzdělávání – jeden předmět může být ohodnocen záporně (neuspěl/a).

V Dánsku je povinná školní docházka v délce 10 let. Od srpna 2009 byly zavedeny povinné přípravné třídy a děti tak navštěvují povinné vzdělávání přibližně od 6 do 16 let. Většina *Folkeskole* nabízí i dobrovolný 11. rok vzdělávání. Vzdělávání je možné ve veřejných školách, v privátních, ale i v domácnosti. V 9. stupni žáci musí složit zkoušku z několika předmětů. Pět z nich je povinných: dánština (písemná i ústní), matematika, angličtina, fyzika/chemie. Dále musí složit zkoušku z předmětu v rámci humanitních a přírodních věd. Ohodnocení žáků je během *Folkeskole* kontinuální a postup do dalšího roku je automatický.

Od roku 2006/2007 školy zavedly individuální školní plány *(elevplaner)* na všech úrovních. Cílem je rozšířit kontinuální hodnocení a zlepšit zpětnou vazbu dětem. Žáci a rodiče dostávají psanou informaci o výsledcích a pokroku.

Dánsko věnuje pozornost prostupnosti vzdělávacího systému. 93% žáků, kteří opustili primární vzdělávání, pokračuje dál ve vzdělávacím systému. Jedním ze způsobů, jak zajistit mladým lidem kvalifikaci, jsou tzv. *bridge-building courses,* zajišťující „přemostění" mezi vzdělávacími bloky. Tento podpořený přechod ze základního vzdělávání k vyššímu je výrazem úsilí facilitovat celý proces a navíc byl posvěcen dánským parlamentem v červnu 1995. Tyto kurzy trvají do jednoho roku a jejich mladí účastníci v nich mají příležitost se obeznámit s různými vzdělávacími programy. Tyto kurzy bývají součástí 10. stupně *Folkeskole,* úvodní částí „uznaných" vzdělávacích programů pro mladé, přípravných kurzů ke vzdělávacím programům a různých kurzů pro mladé pořádaných a zaštítěných obcemi. Cílem *bridge-building* kurzů je také zvýšit motivaci mladých lidí, nejen podpořit jejich výběr toho správného vzdělávání. Rovněž rozšiřují odborné kompetence a rozvíjí osobnost.

V Německu povinná školní docházka pokrývá věk od 6 do 15 let ve většině *Länder*. Je tomu tak i v Bavorsku i Sasku. V jiných zemích končí v 16 letech. Pro ty, kteří nenavštěvují školu každodenně, končí povinná školní docházka v 18 letech. Děti jsou zapisovány do *Grundschule* od věku 6 let. Základní vzdělávání je pro všechny děti stejné. Přechod z primární na vyšší úroveň je předmětem různých ustanovení a odvíjí se od legislativy v dané spolkové zemi. Na rozhodnutí ohledně volby typu školy se podílí také rodiče, škola, školní poradce a také dosažené výsledky. Kritéria přijetí jsou různě stanovována a záleží na vzdělávací instituci, jaká zvolí. Průběžné hodnocení založené na cvičeních a ústních zkoušeních jsou běžnou praxí na všech úrovních. Všechny děti automaticky postupují z první do druhé třídy základní školy. Je pravidlem, že postup do vyšší třídy se odvíjí od výsledků, promítnutých do školní zprávy *(Zeugnis)* na konci školního roku. Rozhodnutí je na konferenci *Klassenkonferenz*, kde se setkávají učitelé. Žák, který splnil standard na konci nižšího sekundárního vzdělávání, obdrží certifikát (*Hauptschulabschluss a Mittlerer Schulabschluss*).

Ve Francii je vzdělávání povinné pro žáky od 6 do 16 let a zahrnuje tři samostatné etapy. Žáci mají garantované přijetí na *collège* nebo *lycée* v blízkosti jejich bydliště. Pokud jsou místa obsazená, o umístění rozhoduje inspektorát na základě zohlednění např. znevýhodnění, zohlednění zdravotního stavu apod. Primární vzdělávání neukončují žádné zkoušky, které by podmiňovaly postup do nižšího sekundárního vzdělávání. Ve věku 12 let se žáci registrují na *college*. Není zde žádný dokument či certifikát o ukončení primárního vzdělávání. Žáci, kteří mají problémy např. sociální či vzdělávací na konci primárního vzdělávání, navštěvují SEGPA – všeobecné a profesní vzdělávání v rámci *collèges*.

Žáci se speciálními vzdělávacími potřebami v Rakousku jsou rozpoznáni jako děti se speciálními vzdělávacími potřebami, jimž jejich postižení brání zvládnutí kurikula. Žáci se speciálními vzdělávacími potřebami mohou navštěvovat speciální školy, které se jejich potřebám věnují nebo se učí v inkluzívních programech primárních škol a *Hauptschulen*. Ve školním roce 2008/2009 více než 50% všech žáků se speciálními vzdělávacími potřebami

se rozhodlo pro inkluzívní programy, zatímco ostatní zůstali ve speciálních školách. Rodiče mají právo na výběr mezi těmito dvěma formáty. Děti se učí podle speciálního kurikula nebo podle přizpůsobeného kurikula primárních nebo všeobecných škol. Speciální školy tvoří specializované školy pro děti s fyzickým postižením, pro děti s postižením sluchu, zraku, s formami těžkých a behaviorálních postižení. Přijetí do speciální školy je podmíněno oficiální zprávou, ve které jsou speciální vzdělávací potřeby posouzeny.

Děti se speciálními vzdělávacími potřebami v mainstreamových školách mohou postoupit do dalšího roku, pokud to znamená větší příležitost k jejich rozvoji. O tom rozhoduje konference. Žáci mohou navštěvovat instruktáže v další nižší nebo vyšší úrovni z němčiny a matematiky, pokud je to vhodné pro jejich individuální vzdělávání. Po ukončení povinného vzdělávání existuje možnost odborného vzdělávání pro mladé osoby s různými formami postižení. *Berufsausbildungsgesetz (Vocational Training Act)* přijatý v roce 2003, přišel s integrativním modelem odborného vzdělávání. Model zvyšuje šance na pracovní uplatnění mladých lidí s postižením.

V Dánsku jsou žáci se speciálními vzdělávacími potřebami zařazováni do hlavního vzdělávacího proudu na základě diferencovaného vzdělávání. Začleňování je hlavním organizačním principem. Ve školním roce 2008/2009 7,8% žáků primárního a nižšího sekundárního vzdělávání obdrželo speciální vzdělávací podporu v rámci *Folkeskole*, zatímco 0,5 % žáků navštěvovalo speciální školy, kde jsou odděleni od mainstreamového vzdělávání. O zařazení dítěte rozhoduje pedagogicko-psychologického posouzení. Na jeho základě rodiče a vzdělavatelé rozhodují o tom, jakou podporu bude dítě využívat. Speciální vzdělávání upravuje zákon *The Act on the Folkeskole*, který ale děti nekategorizuje. Rozhodnutí je provedeno na základě posouzení konkrétního případu. Snahou je dítě ponechat a udržet integrované do běžného vzdělávacího systému. Pokud ale dítě z tohoto začlenění neprofituje, míří do separovaného vzdělávání. Jedná se o specializované vzdělávací instituce. Rozhodnutí o umístění je možné na základě zapojení pedagogicko-psychologické poradny, také na doporučení školy a rozhodnutí rodičů.

V Německu je hlavní koncentrace žáků se speciálními vzdělávacími potřebami ve speciálních školách *(Sonderschulen, Förderschulen)*, ale programy se začaly rozšiřovat i do hlavního vzdělávacího proudu. Děti se speciálními potřebami mohou obdržet finanční výpomoc, aby se mohli adekvátně účastnit výuky. Obzvláště pak v období povinné školní docházky a při absolvování všeobecného sekundárního vzdělávání. Podpora se také týká zajištění dopravy do školy. Podpora rodin žáků jde napříč všemi vzdělávacími systémy – jedná se obvykle o úhradu nákladů na dopravu a dalších nákladů směřujících k eliminaci znevýhodnění.

Ve Francii žáci se speciálními vzdělávacími potřebami navštěvují běžné školy. V primárních školách *classes d'intégration scolaire* (CLIS – integrační třídy) přijímají žáky s mentálními, sluchovými a fyzickými potížemi a jsou přizpůsobeny věku, typu a rozsahu postižení přímo ve standardním školním prostředí. Otevřené je i sekundární vzdělávání, které navazuje na primární. Pro žáky s vážnými potížemi jsou určeny specializované instituce, supervidované úřadem. Jako v ostatních zemích je kategorie děti se speciálními vzdělávacími potřebami

poměrně široce vymezena. Patří sem děti s různými druhy postižení, sociálně znevýhodněné, děti imigrantů a různých menšinových skupin.

Inkluze a inkluzívní vzdělávání v Rakousku nastupuje od roku 1984, kdy se datuje nové paradigma ve vztahu k dětem se speciálními vzdělávacími potřebami. Začal program integrace žáků do běžného systému (inkluzívní vzdělávání). V letech 1985 – 1988 se objevily další pilotní integrované třídy, které byly průběžně monitorovány. V roce 1988 byla změněna legislativa a byla určena kvóta 10% speciálních tříd na školách v kraji (provincii). V roce 1991 byla kvóta rozšířena na 20%. V roce 1992 dochází k další diskusi. Inkluzívní projekt se rozšiřuje z primární na sekundární školství. V roce 1996 projekt zasahuje i do 9. tříd, do *Polytechnische Schule*. V roce 1998 inkluzívní vzdělávání proniká do dalších typů škol (akademické střední školy, střední úroveň technických a odborných škol apod.). Od roku 2001 je implementován projekt na nabídku pracovních příležitostí pro zdravotně postižené žáky, aby jim usnadnil přechod ze školy na trh práce. V roce 2003 je *Vocational Training Act* upraven, aby prodloužil dobu přípravy na trh práce a umožnil přístup k odborným kvalifikacím. Inkluzívní vzdělávání zapojuje do procesu vzdělávání nejen žáky, ale i další aktéry, organizace a také rodiče. Pro rodiny existuje forma finanční podpory – dopravy zdarma a bezplatných učebnic. Forem podpor je ale více. Zvláštní pozornost se věnuje imigrantům a úspěšnosti jejich dětí ve vzdělávacím systému.

V Dánsku začalo inkluzívní vzdělávání mnohem dříve, v roce 1969 dánský parlament přijal rezoluci o reformě základního školství, v níž deklaroval vytvoření stejných podmínek pro všechny děti a institucionální podporu v rámci hlavního vzdělávacího proudu. V následujícím desetiletí byly zřizovány speciální třídy v běžných primárních školách. Pilotní fáze ukázala, že systém individuálního a speciálně-třídního začleňování má výsledky. Od roku 1980 speciální vzdělávání proniklo do předškolního i povinného školního vzdělávání. O desetiletí později, v roce 1990, byly vydány nové regule upravující možnosti a povinnosti *Folkeskole* ve vztahu k naplňování speciálních potřeb. V roce 1993 nový zákon *Act on the Folkeskole* zavázal primární a nižší sekundární školství k poskytování široké škály podpor k naplňování speciálních potřeb. Tento koncept diferencovaného vzdělávání se stal základním prvkem vzdělávacího systému. V roce 2007 došlo k rozsáhlé reformě školství. Na základě změn v administrativním členění země došlo k proměně a řada vzdělávacích organizací přešla pod správu nových municipalit v nově vzniklých regionech. Také bylo ustaveno národní centrum VISO pro komunikování a tvorbu podpory speciální vzdělávací sítě. V rámci speciálního vzdělávání je zvláštní pozornost věnována vzdělávání dětí cizinců / imigrantů.

V Německu od 60. a 70. let vzniká pestrá škála *Förderschulen* nebo speciálních škol (v některých spolkových zemích nesou název *Sonderschulen, Förderzentren* nebo *Schulen für Behinderte*). Debaty poslední doby se týkají rostoucího počtu různých forem podpory ve smyslu začleňování dětí do běžného školního prostředí. Od roku 1980 začal fungovat pilotní projekt začleňování dětí do hlavního vzdělávacího proudu. Objevily se různé formy spolupráce standardních a speciálních škol. Preferována byla individuální podpora. Koncept, kdy se rozhodovalo o rozdělení do škol standardních nebo speciálních (buď a/nebo), byl nahrazen konceptem *Sonderpädagogischer Förderbedarf* (speciálních vzdělávacích potřeb),

který se orientuje na naplnění konkrétní potřeby vyplývající z typu postižení a situace dítěte. Integrace začala nejdříve v prostředí primárních škol, aby se dále vytvořily podmínky pro vstup do všeobecného sekundárního školství. Žáci se speciálními vzdělávacími potřebami mohou navštěvovat mainstreamové školy za podpory různých forem asistence, praktické podpory a práva sdílet stejný fyzický prostor s ostatními dětmi. Učitelé jsou na zvládání situací připravováni, aby byli schopni poskytnout asistenci při zajištění mobility žáků, poradenství a spolupráci s ostatními vyučujícími. Hodně *Förderschulen* a mainstreamových škol je v procesu rozvoje spolupráce. Jedná se o zvýšení prostupnosti a zajištění přechodu většího počtu žáků ze speciálních škol do standardních.

Také ve Francii se systém inkluzívního vzdělávání utvářel v průběhu poválečných dekád až do současnosti. Jeho smyslem bylo nevytvářet segregované vzdělávání. Systém se postupně vyvíjel až po fázi 70. let, kdy začaly být děti ponechávány v běžném vzdělávacím prostředí škol. Základem se stala legislativa z roku 1975 podporující inkluzi. Od roku 1981 došlo ke dvěma zásadním změnám, byl přijat zákon jako základ integrační politiky a o rok později byly zákonem specifikovány technické a praktické podmínky implementace integrační politiky. Od roku 2005 platí zákon o rovných právech a příležitostech, participaci a občanství pro osoby znevýhodněné. Zákon stanoví práva pro znevýhodněné děti a také povinnosti pro školy. Francie disponuje víceletými precizními plány pro aplikaci integrační politiky. Rodiny znevýhodněných žáků jsou finančně podporovány místními samosprávami – zejména v oblasti dopravy a stravy. Systémy podpor jsou propracovány podle pravidel.

Co se týká **přípravy učitelů**, v posledních letech prošlo jejich vzdělávání proměnami. Jedná se o společný trend ve všech zemích, kde je kladen důraz na rozvoj kompetencí pro práci s žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, ale také je vytvářen větší prostor pro praktickou přípravu učitelů.

Inspirativními jsou systémy **evaluace** (hodnocení) vzdělávacích systémů. Jedná se poměrně komplexní a různorodě aplikované systémy, které se zaměřují buď na systém vzdělávání jako takový, nebo na jeho dílčí aspekty a výsledky a hodnocení vzdělávání. Státy rozvíjí své vlastní systémy, které mají například v případě Francie více byrokraticko-inspekční ráz, jinde je evaluace spíše zpětnou vazbou a součástí vzdělávání (Dánsko).

Všechny vzdělávací systémy se otevírají **internacionalizaci**. V Německu a ve Francii je laděna více kulturně a je spojena s představou kulturního importu, ale vzdělávací systémy se otevírají vůči podnětům zvenčí. Jedná se nejen o výměnné pobyty, stáže a srovnávací mezinárodní studie, ale také o proměnu kurikul, v nichž se objevují evropská a světová témata.